

Acc.
I. CÆS. SCALIGERI

Pro M. Tullio Cicerone,
contra Desid. Erasmus
Roterodamum,

ORATIO I.

TOLOSÆ,

Apud DOMINICVM BOSC, & PETRVM BOSC.

M. DC. XX.

LOCUS SCILLIGERI

Pro M. Tullio Cicero

contra Deum Eulmodum

Restitutum

ORATIO

TOTUS

Ad Domitium

M. D. X. X. X.

IVL. CÆS. SCALIGER
optimis adolescentibus
S. D.

QVID in promptu magis futurum sit vobis nescio, admirari ne audaciam meam, qua cum & nominis obscuritate, & eruditionis inopia premerer, ausus sim tamen oratoris nomen profiteri: an irridere stultitiam qua aduersus receptam de Erasmo opinionem ad scribendum animum appulerim: an ignauiam stomachari, qui tanto post tempore hanc ediderim orationem? Caterum si quis veterum consilia explorata habeat, nequaquam, opinor, is mihi vitio vertet, qui in luce vestra nomen meum illustrare tentarim. Fecerunt id complures olim veterum adolescentes C. Cotta, & C. Caesar is qui postea dictator fuit: aliquotque foeminis causas actitasse, nequaquam turpitudini ascriptum fuit. Erasmus vero maledicendo male audire meritus est, ut sibi non dictum sed responsum putet. Ea merces est laceffentium, ut par eis gratia referatur, praesertim cum ille non errorum odio ad maledicendum, sed maledicendi studio ad errandum descendit. Quod vero ad tertiam instituti mei partem spectat, quo consilio haecenus orationem illam edendam distulerim, nemini admirationi esse debet, qui, quibus in locis, quibusque temporibus, quasve inter gentes agam, compertum habuerit. Agennum oppidum est Aquitaniae, ut incolae iactant, princeps. Caterum neque historiarum, neque ullius memoriae fide, ea fama illustris est. Nominis umbra modo Ptolomaeo, & Plinio, sitamen Agesinates iidem sunt, nota. Ager ubertate soli incertum est prositne magis incolis, an officiat: ita annonae spe suspensi omnia munia, non civilia solum, sed rustica quoque negligunt. Propterea animi cultui minus student. Si quis tamen ad literarum studia sese applicat, lucro illectus agitur eam in partem cuius ope fortunarum suarum promoveat gradum. Id unum hic

intuemur, ut acceptum patrimonium ampliore censu faciamus. Proinde ita cum animis vestris reputate quo in statu res mea sint: nanque ne unus quidem liber vanalis habetur, prater Iustiniani prouentum & Grammatices rudimenta: per octingenta amplius miliaria ab extremo usque orbe mihi petenda fuit interdum bibliotheca, Basilea, Florentia, Venetijs, atque Roma. Quibus libris fac me opulentissimum, quicum tamen conferam caput miser? aut unde quicquam petam praesidij? tanta literarum hic vastitas, tanta est solitudo, ut in hac infelicissima orbitate, vix mihi sex ab hinc mensibus Dialogus ille nefarius allatus sit, tanto serius quod Erasmi opera impietatis damnata publicis vestris suffragijs, etiam addito impuritatis elogio, sciebamus. Quamobrem mercatores, qui huc commeant, vel ad nomen Erasmi exhorrescebant. Quo factum est, ut ad eius opera comportanda nequaquam exorabiles fieri possent. Quo vero tempore in manus meas inciderunt, incredibile dictum est, quam pestilentiae fluctibus iactati frequenter alias super alias sedes mutare coacti simus. Vbi vero per caeli temperiem primo, mox autem per Saturnaliorum otium mihi licuit, credidi meipsum huic tempestati. Cuius impetum minus mihi pertimescendum duxi, qui vestrum praesidio munitum me sentirem, quos semper omnium bonarum artium studiosissimos intellexeram, omnique barbariae infestos aequè iudicarem. Quod iudicium meum si reipsa comprobabitis, OPT. ADOLESCENTES, multa nobilia atque praeciosa opera quae in manibus sunt in praesentia, vestra in Remp. literariam pietati dicata consecrataque dabo. Valete, Ex Agenno. Idib. Martijs. M. D. XXXI.

IVLII CÆS. SCALIGERI,

Pro M. Tullio Cicerone,
contra Desid. Erasmus
Roterodamum,

O R A T I O I.

SI Quantum veteri foro, priscisque iudicijs, cuiusquam boni viri defendendis alienis fortunis, capitisque discrimine depellendo, valuit eloquentia, tantum apud vos, OPTIMI ADOLESCENTES, hodierna die posset illius viri gratia atque memoria, qui eadem opera, summa vi atque industria multos defendit, neminem unquam læsit, iam mihi ipse hac in causa silentium indixissem. Ea enim vitæ præstantia, ea dignitate fuit, ut vel recordatione ipsa aduersus calumniatorum improbitatem, apud vos tutus esse debuerit. Cæterum cum nullius meriti vestigium iam firmum iamque inconcussum sit, quin temporis longinquitate atque vetustate aboleri possit, verendum fuit, ne recentis calumniæ acerbitate præstantissimi viri vetera merita opprimerentur. Cum enim non de fortunæ bonis, quæ amissa recuperari possunt, sed de M. Tullij Ciceronis nomine atque dignitate agatur, quoniam ipsi propter fari, cui concessit, necessitatem, pro se causam dicere minimè licet: quanquam & huic, & cuius provincie imparem me atque indignum, cuius viribus res hæc committeretur, agnoscebam: Ita me comparaui tamen, ut quod eloquentia non poteram, officij saltem nomine adumbrarem. Atque

hoc quidem nouum iudicij genus ex aduersariorum acerbitate natum est. Nam cuiuspiam fortunas, dignitatem, salutem, accusationibus oppugnare, etsi est inhumani viri, nequaquam tamen ab usu ciuili penitus abhorrere visum est. At extincti iam viri Manes, quibus etiam tumulorum marmora veniam, quietemque precamur, excitare, in easque nominis reliquias, à quibus temporis iniuria abstinerat, quibus fortunæ petulantia parferat, quas gratissima posteritatis memoria consecrârat, ita inuadere, ut neminem responsurum sperarent, id verò extremæ fuit crudelitatis. Ac tametsi neminem minùs decet aliquam suscipere causam, quàm eum, cui propter ingenij præstantiam, accuratam industriam, dicendi usum atque exercitationem, aut id delatum non sit, aut ipse sibi non sumpserit: tamen optima in causa, quæ aliquo fato destituta sit ab ijs, in quibus præsidium esse decebat, nemini debet fraudi esse, qui sese accingat ad ea, quæ vel mediocriter præstare possit. Licet enim propter ingenij imbecillitatem, animi lenitatem, rudem orationem, prodi potius causa, atque labefactari magis videatur, tamen quod quisque potuit, officiorum suorum debitum persoluisse satis erit. Non enim naturæ vitijs cedendum usquequaque est, sed vel conatibus ipsis superanda. Hæc si fortuna mihi aut diuersa studia vim illam dicendi inuidere, continuo ab omni oratione, si bene sentiam, abstinendum est. Non enim apud æquos iudices, quales vos estis, plus valere debent orationis fuci, compositique verborum apparatus, quàm res ipsa, quæ vel leuissimè enarrata vestram fidem præsidiumque videtur implorare. Quamobrem cum omnibus seculis receptam Ciceronis eloquentiam maledicentissimo Dialogo Erasmus lacerauit, neque in tantis doctissimorum virorum Academijs, quenquam ad ostendendum illius audaciam, tanto post tempore, surgere videam, quam prouinciam ad certos homines votis atque animo tacitè destinaueram, ultro suscepi: ubi si quid, à me aut leuius, aut languidius inter dicendum excidisset, excitarem saltem stomachum eruditiorum, quos haud multo longius quàm Erasmus à culpa abesse semper iudicaui. Nam cum eorum, quos nouimus aliquot illi exercitatione pares sint, multi eum eloquentia superent, cum plurimis autem plenior ipsa rerum no-

titia ne sit quidem conferendus, ea naturæ munera quorum magnam partem apud eloquentiæ patronum exercuissent, ad eiusdem patrocinium sanè conferre decebat, eamque artem Reip. literariæ, quæ pro ipsis contra barbariem steterat, turpissimo consilio nequaquam prodere debuerunt. Quare hanc eorum ignauiam dicam, an delitias identidem mihi memoria repetenti veniebat in mentem, alteram duarum rerum fuisse in causa, aut pudorem ingenuum, dum alter alteritam nobile munus deferret: aut quod iam impiam insaniam suo impetu ruituram sperarent. Cæterum cum pudor is, non iam pudor, sed cessatio quædam potius dici mereatur, subij libens id oneris, quod quanto humeris meis grauius existit, tanto vos vestra humanitate atque benignitate leuius, & potestis facere, & debetis. Duo enim hac in causa sunt, quæ aduersarij nostri sibi habent potiora, calumniatoris celebre nomen, & in dicendo facundiam: quorum alterum in inuidiam statim me trahere facile potest, si ipsum vel sola attigerim suspitione: altera autem non mediocriter me perturbat: qua tamen in causa, neutrum mihi apud vos officere debet. Neque enim ipsi M. Tullij nomen obfuit, quin reciperetur. Neque illius eloquentiam exhorruit, quominus ipsam infectaretur, sed contrà tantò attentius fauere nobis debetis, quantò pro maiore viro dicimus, pròque ea eloquentia, cuius autorem extinctum esse post hominum memoriam huic vni calumniatori, bono fuit, quem, si viueret, ne tantillum quidem tentare ausus esset. Ac quanquam ad meipsum ne mediocriter quidem eruditum, minimèque omnium Ciceronianum, quamminimùm hæc causa pertinet, vestri tamen gratia, Parisiorum optima collegia adolescentum, quos doctissimos humanissimòsque scio vestrùm similibus fauere ingenijs, neque illius linguæ amarulentiam formidauì, neque calumniatorum obtrectationem pertimesco. Præsertim cum & tam optima, tamque amplissima mihi materia videatur, vt modus sanè potius sit adhibendus. Et illius optimi parentis eloquentiæ tanta sit apud optimum quenque gratia atque auctoritas, vt vel illo silentio, quod eius morte inuolutum est, orationem meam per se languentem ac rudem, expoliri atque animari sperem. Et iste vester confessus inconcusso iudicio, recta-

que censura, sua præsentia actionem meam tacitè recreare, atque reficere debeat. Non enim metuendum vobis est virus illius malevolentissimi hominis, cuius amaritudine perfusas sacras litteras in pristinam sanitatem vindicâstis. Neque verendus animus doctissimorum virorum, qui absunt, quorsum eueat: non enim illorum præsidio destituti, sed cincti, non illorum silentio damnati, sed subleuati sumus. Sentiunt enim nobiscum, ipsi quoque sentiunt, sed alij deterriti calumniatoris inquietissimo rapidissimoque ad maledicendum ingenio destitute: alios summo loco natos, rerum præsentium turbulentissimus status ac moles obrutos habuit: quosdam mutua expectatio, dum disiuncti locorum interuallis alius alium effecturum sperat, fefellit. Quid igitur? egone audacissimus? minimè. At tantò officiosior, qui nominis mei vmbra cum Ciceronis salute communi fortunæ obiecerim, ut quod alij effugerant, aut neglexerant, hanc tibi gratam vocem testem relinquerem tuorum in Romanam eloquentiam meritorum, M. Tulli Cicero, cui cum alij patriæ suæ debeant, ut omittam libertatem tuo spiritu paratam, tuo sanguine emptam: tantum debet Romana eloquentia, ut tecum extincta obmutuerit. Tuæ sanctissimæ vitæ, atque illius gloriæ idem finis fuerit. Non enim si tu viueres, præclarissima atque ornatissima lingua, in te impiæ acies distringerentur, quasque nunc diuinæ orationis reuerentia in officio non continet, terror tui fulminis castigaret. Tu, Erasme, contrà intueri M. Tullium auderes, quo orante cecidit iræ impetus Cæsari contra Deiotarum? cuius toga à ciuilibus gladijs, contra quos steterat, religiosè recepta est? cuius sanctissima lingua Legem Agrariam sustulit, ut plebs sibi ipsi cōmoda detrahi pateretur, quod illi vni viro semel visum esset? cuius impetum C. Verres, quamquam Hortensij diuino præsidio fultus profugit? cuius obtutum modò Catilina imperterriti animi vir non sustinuit? Quem tu, si tibi scîsses responsurum, modestiæ tuæ rectiùs consulisses. Sed arrogantiam præ te nimiam tulisti, quando neminem tibi parem sperares, qui aduersum te animi sui ostenderet libertatem. Sed ut propositum aggrediar, precor quæsoque vos, STUDIOSISSIMI ADOLESCENTES, uti dū res ipsa, quemadmodum peracta est, quam paucissimis explicatur, operam

ram mihi benignam atque attentam detis : & si quid maledicti proficisci videbitur , non mihi sed illi, qui laceffuit, ascribatis, ut non maledictum, sed responsum sibi intelligat. Nā qui æquè atq; ille loquitur, æquè atq; loquitur audire decet. Et quātò se se inferiorē M. Tullio fatetur, in quē maledicta iactat, tantò ipse tolerabilius in se dicta patiatur. Quæ de vitæ eius auspicijs, dōque instituto huc afferre possem , neque magnopere ad causam pertinēt, OPTIMI ADOLESCENTES, neque tam clara sunt, ut in literatorum luce, aut publicum nomen, aut curam nostram atque diligentiam cognoscendi merita sint. Sed egressum tædio religionis, quod nunc dissimulat, hæc aut illa oppida peragrandō, satis illiberaliter quæstum fecisse constat, cū aut parasitum agere cogeretur, aut corrigendis librarijs typis diurnam operam collocaret. Ibi in Aldi Academia, ubi bona pars doctorum virorum imprimis versabatur, & versutissimum illud ingenium, mordaci eloquentia, linguarūque cognitione, & multa eruditione animum excultum necesse fuit. Ab ijs exordijs cū *Prouerbiorum* librum concinnāset, quæ sparsim diuersis ex autoribus legebantur, in illis rudimentis renascentis Reip. literariæ, & laboriosi hominis, & non negligentis auctoris nomen est consecutus. Quem librum postea doctorum virorum assiduis animaduersionibus castigatum, semel atque iterum interpolauit. Et tamen audet ipse vitio vertere Ciceroni, quod *Rhetoricorum* libros, quos incorruptos quidem puer ediderat, non tanquam vitiosos emendāset, sed quasi Græcorum modulis addictos, atque ob id non satis vtilis, senex postea animaduernerit quorum argumentum alio modo retractaret. Quis ediderat libros tuos Erasme, quos tu postea emendares? Quis tibi vim attulerat renuenti? Quis violentas manus iniecerat homini libero, cuius tu propterea fidem implorāsti? Quare aut tunc te decebat aliquando quæ editurus esses, aptè atque compositè illustrare, aut quod tu olim feceras, alijs non obijcere, aut (quod euenire necesse fuit) lenis hominis atque inconstantis animi notam subire. Cū igitur eum librum absoluisset, atque animum illū suū inquietum Satyricis iam flatibus fluctuantem compestere nequireret, tenuit cursum quendam tam acerbæ orationis, ut non solum non Ciceroni malediceret,

sed & religioni nostræ obstreperet, in caput ipsum arcemque Salutis nostræ IESVM CHRISTVM inuadere nequam vereretur. Vbi eas mouit tempestates cum perditissimis latrunculis, temulentis, eos turbulentissimos fluctus concitauit, qui non in autorem, vt par fuit, sed in Christianam libertatem inter cæteras misérias redundârunt. Tu istam tuam immanem eloquentiam, cuius ope victitabas, præter quam nihil sapis nisi seditiones, agnoscenti Ciceroni, atque iure suo repententi abiurâsti. Tu religionem, per quam solam à bellua te vindicare potuisses, verbo infectatus es? Tui ipsius exemplo profligasti? Tu de principe omnium rerum Deo nostro, per quem sempiternæ lucis haustus compos factus es, inter morionum tenebras collusisti? Hic studiorum illorum ingressus, hic exitus fuit, OPT. ADOLESCENTES, hanc illæ vitæ suæ tragœdiam dedit, per eam immanitatem ad Ciceronis inuidiam gradum sibi fecit. De qua, vt ampliùs atque commodiùs cognoscatis, ita partiar orationem meam, vt primùm de ipsius consilio dicam, deinde quàm non exequatur quæ proponat, tum autem obiecta refellam, vbi nisi ostendero tanta eum ferri cæca animi sui libidine, vt multa inter se contraria, multa falsa, omnia ex inuidia effundat, non ex recto iudicio agnoscat, nisi quouis delatore, quouis quadruplatore, quolibet sectore peiorem eum esse mea constiterit oratione. Iam verò neque tantis rumoribus, ac ne vestris quidem ipsis Academijs, quæ eum impietatis damnârunt ampliùs posthac credatis. Cum igitur id inisset consilij, vt Ciceronis memoriam quantum in ipso erat, tollere niteretur homo vaferrimus, obliquis ac distortis argutijs, non extortis confessionibus, subscriptorem subornauit, qui dicta applausu reciperet, vt quod ipse fecerat parasitus, in hoc vno effingeret. *Dialogo, inquit, rem tractavi, vt facilius illaberetur in affectus iuuenum.* Videte hominis versutiam, qui quoniam argumento imbecillis est, orationis ductu fidit. Atque ibi habet saltatorem eorum affectuum ab se confictorum, quorum notas in candidissimum virum sempiternas iniustum iri sperauit. At idem alios viros claros fecisse dicet, vt Dialogo scriberent, inter quos & Ciceronem ipsum & eius præceptorem Platonem, quorum institutum damnare nolim. Cæterum non intelliget,

qui id obijciat, in Academia nihil definite statui, sed ad utranque partem semper disputari. At tu qui Ciceronem damnare volebas, accusatorem fortem eundemque iudicem, testes de composito rem gerentes, defensorem imbecillum composuisti, ut nulla vnquam in causa maior collusio fuisse videatur. Habetis impij consilium hominis, OPT. ADOLESCENTES, ut eius viri nomen obscuraret, obtegeret, euerteret, quem si ipse diceretur imitatus fuisse, illo minor videretur. Cuius nomine sublato se nouæ eloquentiæ autorem, nouæ Romæ parentem alterum Romulum, in quem omnes intuerentur, quem omnes suspicerent, futurum arrogantissimè sibi persuasit, ut non primus inter primos virtute certaret, sed sublato eloquentiæ principe, id nomen maximè vano rumore, atque persuasione consequeretur stante Cicerone: in quem vnum animorum suorum vim, omne oratorum seculum intendisset, sese contemni videbat, eo virtute sua deiecto totam fortunæ molem in se vnum conuersum iri qui vicisset. At verò illum quamobrem tam parui facis, tam contemnis, tam laceras, cuius spolijs ornatus principem locum obtinere contendis? Si tua gloria nullus eras, si sub illius vmbra conquiescebas, si eius ruina tuæ magnitudinis incrementum animo concipiebas, quo tandem modo eo pugne euentu creuisse videri vis, in qua aduersarius tuus tua prædicatione negligeretur? Aut igitur & ille magnus vir est, & tu vanus ac mendax, quem tam acerbè insectaris, aut, ut tu sis verax, & ille nihili, tu quoque haud magnæ vir laudis & nihili, qui tam abiectum hominem superâris, de tam nihili homine tam gloriosum triumphum post mille quingentos annos neglectum, vnus quærere institueris. Venio ad alteram orationis meæ partem, in qua recepi me vobis ostensurum, quemadmodum ea vafricie ingressus sit, ut cum Ciceronis eloquentiam haud quaquam principem præcipuamque declaraturus esset, aliò diuersus abierit. Nunc eius carpens carmina, nunc in mores inuadens, nunc reiectorum pridem calumniatorum sequens damnata vestigia, quorum tamen similis esse maluerit. *Inani, inquit, gloria vexatus adeò fuit Cicero, ut vsque ad fastidium de se predicârit.* Ecce vobis quàm vanus homo sit, qui nos à Ciceronianæ dictionis genere detertere conatur, cum tamen ne-

quaquam (id quod pollicitus est) illius infacundiam demonstraret, sed de eius moribus tanquam impolitis accusationem suam faciat acriorem. Quid si tibi febris incommoda laudantem hominem, quid si alterum iam Busiridis immanitatem præconijs extollentem commonstrâro? Eos tu infacundos dicēs, quòd argumento sint fœdo? Quæ tu clarissime rhetor *assata* vocas? At vero eum tu stultitiam laudas, qui tam bonus es, tam perfectus orator, tam exactus Ciceronianorum vitiorum æstimator, cuius tu laudes prædicas, aliorumne, an tuas? Quam tu Romam ea virtute à Catilinæ furore vindicâsti? quo tu consulatu ex immanibus belluarum faucibus patriam tuam eripuisti? *Immoderatum* illum appellas, non igitur vanum atque mendacem arbitraris. Displicet tibi, eadem apud alios atque alios iudices loco atque tempore suo quæque referens. At non iudicibus apud quos id agebat, quibus moderatione sua Cōsul pro exemplo fuerat, non plebi, quam seruauerat, non Senatui, cuius ordinis dignitatem scelere atque furore parricidarum labefactatam constituerat, dispiciebat. Quorum Patrum cum alij essent dignitate pares, nobilitate priores, æquo tamen animo illius ferebant libertatem: quoniam neque alij de illo pro meritis, ac ne ipse quidem ferè pro dignitate de seipso prædicare posset. Sed angunt vos alienæ laudes, cum illis ipsis impares vos esse sentitis. At ille Cato cuius in eloquendo suspicis facultatem, quæ tamen omnium iudicio nequaquam illi prima fuit, at omniū iudicio cōstans animus, integri mores, ille fati victor Cato, ille Cato qui seruitutē morte præuertit, *parentem patriæ* Ciceronē appellauit. Quod nomen apud Imperatores, tãta gratia, tãta religione postea fuit, ut non pontificijs infulis satis tecti, nō tribunitia muniti potestate satis apparerēt, nisi patris patrię quoque nominis splendore sancti esse viderentur. Sed non nimis mirum est tibi urbem Romam nullius rem momenti videri, quam Cicero nullo negotio seruare potuerit, cuius vrbs linguæ nobilitatem tantopere euertere contendis: cui inter cæteras tui Dialogi nugas atque ineptias etiam, si dijs placet, Basileam anteponis. Credo quia tu Pont. Max. ibi desideas, cum tu Romani Pontificis dignitatem, potestatem, imperium, maiestatem, quantum in te fuit, adeo detriueris, ut ea vna ansa

fuerit Lutherianæ perfidiæ ad eas intemperias atque insanias, ut
sui furoris non te participem, sed autorem passim prædicarent.
Quam rem cum non eo gradu promouere videres, quo impetu
eam cæperas, nihil tibi cum illis posthac futurum editis men-
dacissimis literis simulasti, & nunc nihil mirum si Ciceronem
de seipso vera prædicantem ferre non potes. Atque hoc ridiculè
nimis inter rectè eloquendi calumnias comparas, quod æqui
bonique Prouinciæ consulebant, quod æquissimo animo fere-
bant innocentissimi iudices, quod Roma libens audiebat, cui
Romæ caput Senatus auidissime inhiabat, quod Senatus prin-
ceps Cato vel illo silente prædicabat. An tu si Ciceronem de
seipso nihil super ea re locuturum fuisse existimares, non Ex-
quilias illas clamaturas putasti? Num tu iam, non dico Romam
ipsam, non Albanos tumulos, lucosque, quorum Deos defende-
rat ab iniuria, sed Alpes ipsas locuturas dubitasti? At illo tam
de se vera tanta, totiesque prædicante, non satis id esse putarunt
Historiarum autores, quorum alij super alios, tum Græci, tum
Latini certatim diuinas laudes inculcârunt. Quid tibi superfluo
videtur ab ipso dictum, quod ne satis quidem dictum iudicâ-
rint ij, penes quos summum ius de rebus gestis conscribendi
fuit? Et cum illum à boni viri nomine propterea submoues, tu
bono viro maledicendo ab eo nomine non submoueberis? An
quod Catilinam eiecerit liberos, aras, fana, Deos Penates, tan-
quam alter Æneas ab incendio, direptione, vastitate liberarit,
à sanctissimo Catone, ab omnibus historijs vir bonus prædica-
tur, cum id se fecisse dicet, vir bonus non erit? At tu cum de
teipso vana iactas, cum ex tempore multo probiora effutire,
quàm Ciceronem edidisse scribis: cum tua illa nequaquam eli-
mata vendibilia deblateras, quæ omissis Ciceronianis vulgò
in manibus haberi gloriaris: cum omnes bibliothecæ tibi in nu-
merato sint, à quibus optima quæque delibantem te superasse
omnium non expectationem modò, sed iudicium quoque pro-
fiteris. Cui omnium linguarum lumina presto sunt: qui omniū
patronum, patrèmq; Ciceronem non in cubiculo potans, non
in foro deambulans, non in comitijs ambiens accusas: sed edi-
to quamplurimis exemplis infando Dialogo, conuellis, vexas,
laceras: qui tibi ad eam rem satis visus es, qui ad eam prouin-

ciam capeffendam teipsum delegaſti. Tu tibi populi poteſtas, tu Tribuum ſuffragia, tu Patrum autoritas fuiſti: nonne tibi viſ ille videri atque conſtare, qui iam de ſtatu Ciceronem deiicere poſſis, quem iam à totis ſubſellijs ſubmouere, à toto eloquentiæ commercio exulare compellas? Addit autem, OPT. ADOLESCENTES, ad eandem augendam inuidiam, quod in aliquot facinorofos homines libere nimis inuectus ſit, quoniam aduerſus Piſonis & Vatinij inſignem improbitatem pro veritate ſterit: quoniam Catilinæ audaciam fregerit: quoniam à M. Antonij ebrietate, impudentia, crudelitate, Romam defenderit: quoniam Octauij tyrannidem cum Reip. hoſtibus communicatam luculentiffimo ſuæ erga patriam fidei teſtimonio deteſtatus ſit, vehementem nimis virum inſectando appellas. At verò ſi in nefarios homines impune iudex animaduertit, ſi propterea laudatur, ſi propterea iudex eſt, ſi ſororem Horatius, ſi Spurium Melium, neſcio quis interemit, ſi in immoderatam laudis cupidi adoleſcentis, felicis imperatoris, chariſſimi filij virtutem medio in exercitu quem ille victorem feciſſet, virgas expediri, ſecures ſtringi Manlius juſſit, neque idipſum ei fraudi fuit, quoniam tandem pacto, verbis qui caſtigat malus reputatur? aut quo pacto non malus, à quo is reprehenditur, quem omnes vno ore laudârunt? Arbitror pro infinita ſapientia tua, qui totum orbem noua libidine moderari viſ, id tibi notum eſſe, duas iniuſtitiaſ dici partes, vnâ cum quempiam iniuria afficimus, alteram cum ne quis patiatur, modò id in noſtra ſit poteſtate, non prohibemus. Cum itaque nefandos homines iuuentutis corruptores, legum euerſores, Decorum contemptores non compeſcimus, nûmmam boni ciuis nomen tibi videbimur obtenturi? Annon, ſi id tergiuerſemur, mali omnino atque eorum audaciæ populares reputabimur? quo tempore Cēſores de moribus diſputabant, nonne eorum oratio in eos dirigebatur, quos ærarios poſtea faciebant? vtrum tandem grauius eſt verbis modò quempiam perſtringere, quod fecit M. Tullius, an à tota Rep. quod cenſores faciebant, ſubmouere? Cum L. Flaminium M. Cato ex Patrum numero ſuſtulit: cum Fabricius L. Cornelium Ruffinum iam Conf. designatum tanquam hominem furacem acerrimo ſcommate taxauit, quale tibi viri ij vi-

dentur facinus admisisse? At si profana ut continuo gloriæ vento iactas, penitus aspernaris, qui tamen nova *Moria* numina, tanquam alteras Aristophanis *Nubes* inuehere conaris, cum in legis peritos redemptor noster inuehitur, cum eos græco *hypocritarum* vocabulo tanquam personatos, simulatoresque probitatis actores vocat, cum Herodem *vulpem* appellat, cum populum *viperarum catulos* nominat, quem in eum esse censes? Ciceronianæ calumniæ participem facias necesse est, cuius impetus Ciceronianam vehementiam similem fuisse demonstramus. O impurum hominem qui ea damnat, quæ legibus prodita, quæ censuris sunt constituta, quæ cum ipsa natura ab exordiis crescentis mundi coaluisse videmus? O nefandum qui quod Dominus Deusque noster egit, infando improbitatis titulo circumfert? O vanum qui quod ipse agit, alij vitio vertit? Quis te usquam amarulentior? quas tu religiones insectatus non es? quorum hominum ordines non lacerasti? quibus tu Manibus bellum non indixisti? quibus cum larvis temulentè luctatus non es? Et sunt hæc quæ cum de eloquentia referre instituisses, in mores detorquebas. At videatis obsecro vos, OPTIMI ADOLESCENTES, quam frigidè simul atque illiberaliter cætera addiderit. *Mentum*, inquit, *leua Cicero demulcebat*. Malum hercule hominem Ciceronem, qui manu mentum mulceat. Mirum ni in Germania mentum pedibus demulceant homines. *Collum* præterea *exile atque praelongum* addit, tum tu si ita natus esses, præcidi tibi iuberet? Vocis obijcit contentionem. At laterum virtutis id fuit, inter strepitum concionum, tumultuantes Quirites, vociferantes milites verba facturi, ut quoniam natura non solum optimum oratorem effinxisset, verumetiam bonum Consulem comparasset, ea voce instruxit, quæ ex usu futura videretur. Initio præterea dicendi trepidationem notat, quam & *minus liberalem* vocare non dubitat. Quid tu, malum, anxius es, quoniam illum non tam impudentem nactus es atque reipsum? Accedentem ad Cæsarem, ad Populum, ad Iudices, pro amici capite, pro suis fortunis, pro salute sua, dubio euentu, quotus quisque est, qui vel non simulet trepidationem, id quod ipse, quæ in eo fuit humanitas, in L. Crasso *pudorem atque animi moderationem* vocat, quod tanto maiore artificio,

in orationis initio quam pro *Deiotaro* habuit, palam professus est? mirum enim quantò cariores fumus ijs, quos vel ex vultu vereri videmur. Habetis hîc Ciceronis improbitatem, de quo tamen mendax sui immemor (id enim proprium vani hominis est) in epilogo sui Dialogi: *Ciceronem inter Ethnicos, inquit, virum bonum, & si Christianam philosophiam didicisset, in eorum numero censendum, qui pro diuis honorantur.* Immo vero, ut iam vobis cōstat, illius ipsius improbitatem, quam ut aptius cognoscatis, iam ad tertiam Orationis meæ partem veniam, in qua multa ab illo inscitè dicta, multa inter se repugnantia coaceruata, multa ineptissimè obiecta, omnia à liuore, non à iudicio profecta ante oculos vestros constituam. Quod ut quam facillime cognoscatis, singulis obiectionibus particulatim quàm breuissime poterò respondebo, orsus ab initio epistolæ, vnde infelicissimis auibus tam funestum carmen auspicatus est, vsque ad eius orationis calcem, in qua de Ciceronis innocentia pessimè meritis ostentatur. Atque ut inde proficiscatur oratio mea, nemini unquam homini verbum aptius cecidit imprudenti quod ad omne faciendum accommodatius conueniret. Nam cum ad amicum suum per epistolam mitteret libellum illum, ita demum suis ipsum commodis rectè consulturum testatus est, si Horatiano præcepto consilijs stultitiam intermiseret; *quamobrem, inquit, inter seria negotia tua, libellum hunc meum receptum velis.* Quibus verbis ferè solis toto illius orationis curriculo, licet imprudenter editis, veritas ipsa fulta est. Cætera ficta, falsa omnia, vana, par atque æquale ingenium prodidere. Quis expressit tibi confessionem illam? quis, inquam, Deus, quod fatum, quæ fors fortuna ex orationis tuæ fronte, totam infelicem tragœdiam illam, qualis futura esset, indicauit? Atque utinam ijsdem veritatis vestigijs institisses, cum paulo post Ciceronis imitatione bonarum literarum interitum nimis ridicule deplorabas, cuius lectione pro Christianis profani simus, cum tamen Ciceronianis monumentis ab interitu literæ vindicatæ sint, & multi Christianorum Ciceronis imitatione multo eloquentius optima quæque persuaferint. Nam cum omnis oratio duobus constet, argumento & verbis, quemadmodum idem pannus in diuersa distractus togam, sagum, paludamentum, Senatori, Militi, aut Impera-

Imperatori optimè conuenire potest : ita verba eadem diuerso contextu alij atque alij rei æquè competere. Nonne idem Cicero diuersas Philosophiæ partes , grauésque ex ea locos tractauit? Idem in foro, idem in comitijs, in Senatu, belli, domique, in epistolis, in disceptationibus, diuersa oratione, pro rei cuiusque decoro vnus idémque Cicero fuit. Si enim religio nostra vt tu vis, infantia constat, ac non eximia ipsius præter cætera argumenta , summam eloquentiam iure suo poscunt , quorsum tot tantique nostratium celeberrimi viri, qui nulla re magis videntur extitisse? An non ipse Paulus, vt cæteros omittam, quos tu *infantes* vocas , cuiusdam veræ ac viuidæ eloquentiæ pater atque autor fuisse creditus est? Quem quoniam tu Ciceroni dissimillimum dicis, non meminisse videris cuiusmodi genere dicendi Cicero in *Paradoxis* vsus fuerit, quibus in locis vnus ipsi ille spiritus qui in Paulo ardescebat, defuisse videtur. Qui quoniam non cuiuis nostrum obtingere potest , humana opinor ope, eaque exquisitissima, qualis à Cicerone peti potest, nitendum nobis fuit. Nam quod ais, *aliquot Italorum, eo sese fumo venditare* , id tibi responsum volunt , præstare quempiam luce atque candore Ciceronis illustrari , quàm fumo tuo aduersus illam lucem atrum esse. Quòd vero de Italico nomine male sentis iam tecum placidè agam, ne me tibi ea ratione succensere credas. Cum tu apud Aldum præfractis claustris religionis tanquam fugitiuus vrsus delitesceres: cùm te vino sopitum Itali homines, qui tecum in eadem opera , emendandis typis pernoctabant, indignarentur: cùm te in mensa focium, in acie desertorem detestarentur: cùm vix manibus temperarent, credo te nunc pro Ciceronianis insectari, quos tunc vlcisci non poteras. Scis tibi vera hæc cani tanquam ex adytis Apollinis. Nam aliquot doctis hominibus , qui Aldi gratia illò conueniebant, pro preceptoribus vsus sum, qui cùm tibi homini humillimo nobiles , facundiam detestanti eloquentissimi , temulento sobrij non inuiderent , id ita mihi narrabant : quemadmodum audio Græcorum quandam Rempublicam, quæ fortasse Spartanorum sit liberos instituisse , quibus ebriorum seruorum spectacula ederent , quorum illiberalibus rixis cognitis ab eodem vitio temperarent. Itaque si nequissimis illis seruis subiratus.

es, qui tibi crapulam, quominus edormisceres, non permittebant, at eam contumeliam Aldi liberalitate pensares, qui te illis suauissimis comeffationibus accipiebat. Quod si Italorum literas, inuentiones, iudicia despicias, non princeps huius stomachi inter tuos populares es, sed cum Ciceronem imitari non vis, barbariem quorundam æmularis, quibus præter gentiles suos, aut ciues, aut municipes, cæteræ omnes sordent nationes. Quod vitium tam est vestræ gentis peculiare, ut mutuis insectationibus aliæ atque aliæ regiones, turpiter insolescant: & quoniam inter tuam gentem tyro diu versatus sum, quoniam vestri mores mihi optimè sunt explorati, scimus quàm Sueui cæteris, quàm Vindelici illis non placeant, quàm Colonienses reliquam Germaniam *barbaram* vocent, quàm vos omnes Belgæ vestratis linguæ delitijs auersos incessant. At non idem sapientes viri fecerunt, quod tu facis, qui ita commonefecerunt nos, nihil in nationes integras inuehendum, quod inde calumniam pati possimus, quoniam nulla prouincia tantum monstrorum alere dicatur, quæ non optimarum quoque rerum mater inueniri possit. Germania tota super ebrietate malè audit. At ego Augustæ cum agerem, etiam cauponum filias aliquot vino abstinuisse, neque à nobis oblatum recepisse scio. Proinde si virtute, si morum integritate, si facundia vales, absistes à regionum calumnia, aut alioqui toto tibi cum orbe pugnandum esse persuadeas. Italia vero quid vobis mali dedit? Nimirum quot seruos, tot hostes esse verum est, quod vobis imperauit ferre non potes, quod pares lingua, munditijs, elegantia, moderatione non estis, ægrè id fers. Nemo enim humiliori inuidet, aut obloquitur in eum quem despectum habet. Tu igitur laudes illius detrectando, magnitudinem illam, cui impares estis, vel inuitus cogaris confiteri, id quod tibi de alumno quoque illius Cicerone iniquè sentiente æquè contigit, cuius magnitudine tamen interdum conterritus, (non enim pudore id euenire certo scio: nullus enim pudor inter sese pugnantis scribentis) tanquam æstu quodam raperis rursus in confessas illius laudes. *Non enim ut eloquentia*, inquis, *candidatos à Cicero- nis imitatione deterrerem.* Quid enim *insanius?* Quos cum in calce Dialogi deterreas, nonne in epistola te iam manifesto pro-

fiteris infanisse? Hæc in epistola. In ipso vero Dialogo, OPTIMI
 ADOLESCENTES, quanto non inuidiæ tantum morbo, sed insci-
 tiæ quoque labe laborarit, iam hinc constare potest. Interro-
 ganti nãque phthisisne, esset an icteris, negavit vtrumque pro-
 pterea quod malum interius esset iecore, quasi vero phthisis in
 iecore sit, ac non totius corporis tabes iudicetur; aut icteris ie-
 cori tantum attribuatur, cum tamen à splene quoque proficisci
 possit. Sed fuit hoc illi peculiare, quoniam eloquentiæ persua-
 sione quadam inflatus ineptiret, in animum induceret Gorgiæ
 æmulatione de quacunque re proposita luculentè verba face-
 re posse. Quare vbi ad verum rei succum deuentum est, statim
 præter corticem, & illum satis infelicem, nihil subesse depre-
 hendas. Quod quanquam non est animus vagari per totam
 colluuiem scriptorum ipsius: vna enim litura sana fieri pos-
 sunt, pari inscitia offendas in Dialogo ficto simul atque impio,
 quod *Funus* inscripsit: vbi dubitantes medicos fingit, qui ægro-
 to cuidam operam darent, hydrópsne esset, an tympanites:
 quod si vel definitiones Galeni primoribus tantum labijs de-
 gustasset, profecto intellexisset, quantum inter audaculum ra-
 bulamque aliquem, & doctum virum interesset. Tria namque
 hydropis genera cum faciant, *ascitem, tympanitem, & leucophleg-
 matiam*, quæ in *anasaream* atque *hyposaream* diuiditur: eodem
 modo stultitiam suam prodidit, atque si ita locutus esset, *Cæsar*,
*cum Ciceronem procul conspexisset, homo esset, an animal du-
 bitauit.* Huic item non dissimile & illud deliramentum, vbi
 hominis partes enumeraret: *vbi cerebrum, inquit, vbi caro, vbi ve-
 na, vbi nerui & ossa, vbi intestina, vbi sanguis, spiritus & phlegma.*
 Quo loco subeat me maior risus, an admiratio, haud facile
 explicare possim: rideámne tantas hominis ineptias, qui eas ar-
 tes callere videri vult, quas se nescire suo ipse indicio prodit.
 An admirer intemperantiam, qui summos viros inhumana, at-
 que illiberali rabie lacerare aggressus sit, cui ne prima quidem
 artium elementa constant. Quamobrem, summe atque claris-
 sime philosophorum, inter eas partes enumerandum *phlegma*
 addidisti, cuiusmodi ratione arrisit tam illud verbum, vt opti-
 mo oratori, atque ibidem praua castiganti, efficeret, in quo d
 oratio tua decresceret. Cerebro nanque numerato per carnem,

venâsque ad sanguinem cursum flectens, quoniam vento raptus, in phlegmatis scopulum impegisti? An eam tu partem hominis legeras, sine qua consistere non posset, utramque autem bilem, quoniam ipsis agitato in Ciceronem euomueras, cum non haberes, reticuiisti? Multo vero absurdius & quod sequitur, *Terra, inquit, nunquam vertitur in ignem, cum tamē id quod philosophi symbolum appellāt, utique cōmunis siccitas sit, quare altera qualitas alteram facile præuertet.* Neque hæc ego animaduerto, tam ut ostēdam te omnis solidæ philosophiæ ignarum: id enim doctissimo cuique iam persuasum est, quàm ut intelligant OPTIMI ADOLESCENTES, nihil esse te vno insolentius, qui intra tam angustos, tam inopes inscitæ tuæ fines, tam claras, tam opulentas opes Ciceronis atterere tentâris. Sed ut ne te extra limites tuos, hoc est, vulgarij studiorum, deprehensum nimis inhumanè vexari calumnieris, veniamus ad ea capita in quibus humiliori opera, iudicij pari prauitate peccâsti. Ut enim Ciceronem nequaquam oratorum principem ostendere videreris, mali Poëtæ nomen ipsi imponere molitus es, idque argumento illius carminis. *O fortunatam natam me Consule Romam:* quoniam altero verbo eadem syllabæ repetitæ excipiantur. Qua calumnia nihil absurdius esse potest. An tibi propterea Virgilius malus Poëta videtur, quoniam soluta oratione minus valuisse dictus est? An tu Homero Poëtæ nomen adimis, quoniam causas non actitauit? At idem est malum oratorem Ciceronem dicere, propterea quod inuenustum vnum versum effinxerit. Age vero si oscitanti tibi, mea diligentia constiterit, optimos poëtarum id factitasse, video quo in luto hæreas, cum cogeris aut damnare quod probas, aut probare quod damnâsti. Qualis tibi videtur Horatius Poëta? scio enim quid respōdeas, id, opinor, quod tuo Dialogo professus es, tibi vnum illum præcipuūmq; semper habuisse. At is in primo libro *Sermonum*, eodem aut errore, aut virtute, aut licentia, vsus deprehendetur. Ita enim scriptū reliquit. *Cum dicas esse pares res.* Vides Erasme quò demētiae progressus sis, ut tui ipsius pœniteat. Nam quo autore tibi ipsi ignosces, tam amatum hominē improbanti? Si enim Ciceronē accusas, Horatium quoq; accuses oportet: & si Horatiū dānas,

teipsum quoque damnes necesse est: quo te vno meritissime damnato, Ciceronis innocentiam omnium suffragijs absolutam videbimus: quanto minus Ciceroni oratori nomen adimere tibi liceat, qui Cicero idem peccauit in poësi, quod in Homero nemo reprehendit. Prælegisti aliquando, opinor, iuueniculis adolescentibus Homeri *Odyssæam*, in cuius libro decimo quarto ita scriptum esse te oportuit meminisse. Εὐδαίμων δὲ ἔλων δὲ ἔνευκε, καὶ ἀμφοτέρως ἱερύσσει· εὐσέ τε μίσυλλέν τε. Sed & tantum abest, vt id absurdum sit, vt operosè quoque ab antiquis quæsitum videatur. Quid enim est *mortem mori*, quid *seruire seruitutem*, *insaniam insanire*, nisi idem verbum repetere? Quid est *meme, sese, quantum quantum, qualis qualis, ubi ubi*? At id non solum vitiosum non est, sed ornamentum quoque affert orationi. Terentius vero autor ille politissimus in *Eunuchi* Prologo non iterauit modo, sed vsque ad tertiam quoque vocem repetiuit *nescisse sese*. Quamobrem quod & tui autores fecerunt, & decorem affert orationi, & Terentius minime omnium improbandus autor non refugit, cùm quasi vitium in Cicerone reprehendis, & tibi ipsi onus imponis, quod in alios reiectum volebas, & cùm tota lingua Latina quæ id affectârit, vni tibi omnium confingendum. Non erit igitur fraudi ita loquenti Ciceroni, quo modo cæteros quoque locutos videmus ita, vt inter artis præcepta, id quoque retulerint. *Paronomasiam* enim appellat cum omnibus antiquis Plutarchus, ex Homeri versu illo τὴν ἥτοι πρόδοδον ἡγεμόνευε. Quanquam non tam fuit lancinandus versus ille quoniam prauus videretur, quàm quod te in vltiores ineptias coniecero. Nam cùm ad *Brutum* scriberet ita Cicero. *Res mihi inuisa visa sunt Brute*: ex illo versu, ad hoc quoque irridendum prouectus es miser: quo tamen lepidius, argutius, falsius, quantum fert stilus orationis, nihil profecto potest excogitari. Veteri nanque primòque significatu dictum fuit *inuisum*, quod minimè videretur, propterea quod aut absens oculis non subijceretur, aut eorum potestati nequaquam obnoxium esset, cuiusmodi res sunt corpore carentes, corporaque ipsa, sed translucida: omnino vero quæcumque nullo colore illustrantur. In eam significationem ita locutus est Cicero, in Oratione quam super *Aruspicum responsis* habuit. *Non inuisa*, inquit, so-

lum, sed etiam inaudita sacra. Promoti deinde molliori loquendi consuetudine, fines huiusce significationis, ut quoniam ea quæ videre nollemus nos, de rerum natura ut tollerentur expetere-
mus, animi eiusmodi motum atque affectum secutus est nouus vsus significandi. Scribenti itaque ad *Brutum* Ciceroni, oblatae erant oculis res, quas propterea ab se visas esse dicebat, quæ tamen cum non sine stomacho videri possent, iocatus est in ambiguo, easque quasi contrario sensu simul *visas inuisasque* vocauit, quoniam odiosæ atque non videndæ viderentur. Iamne vides Bataue, quantum inter tua venena, & M. Tullij suauissimum leporem intersit? quàm non eò penetraueris quò cæteros prodire prohibebas? quàm tibi eæ res verè utroque modo inuisæ sint? Atque hîc verò vix continere me queo, OPTIMI ADOLESCENTES, te tantum calumniatorem tam nobilem rem ignorasse. *Duos*, inquit, *molossos ea clausula non rectè continuatos offendimus.* Quem tu hîc reprehendis? Ciceronemne? an alios omnes? an teipsum? Nam si vllum scriptorum genus, vlla lingua, vlla ætas omnino reperiatur, apud quos duo molossi aliquando non continentur, iam abdicem me ab omni lectione, sin tibi quaternos, quinósque probatissimis ex autoribus eruam, tum tui animi impotentiam, tuam inscitiam vel ab ipsis Manibus detestandam sciarnus. Quo in loco ne videar vanam in ipsum calumniam detorquere, dum aliquot loca recenseo, quæso ob eas nugas ne quid mihi vitio vertatis, OPTIMI ADOLESCENTES, sed hominem illum totis suffragiis à vera prudentia & moderatione excludatis. Quid est Erasme in Terentij *Adelphis*, *Cyathos sorbillans paulatim*? Nónne hinc duos molossos aduersus tuam temeritatem excitare possim? Nónne Cælius quem Ciceroni parem statuis, aut anteponis, ad Ciceronem scribens iratum se tibi dicet, quem calumnieris. *Ostenderunt plane esse*, inquit, *quod fieri posset.* Agnoscitur apud tuum Cælium, quod tuum non est, at Bruti tamen est, ad Ciceronem scribentis ita. *Consulibus sublati sperent se conualescere posse.* At Cæsaris est initio sexti *Commentarij* cum dicit, *multis de causis Cæsar maiorem Gallia motum expectans.* At est Quintiliani, qui nusquam incomposita oratione fluere abs te dicitur. Ita enim in sexti *proæmio* scribit. *Acerbissimis rapta fati felix decessit.* Quam mihi gratiam refe-

res, vetule psittace, hæc te docenti citra plagas? Vides enim quanta autorum vrgeris mole, quantum tibi doctorum virorum obiectem. Quod si tibi etiam multo maiorem molossorum numerum edam, quem tibi pallorem incutiam? quantum tibi perfricanda facies ista tua est, vt impudens esse desisse videaris. Initio enim statim operis præsto cuius est etiam vna syllaba amplior, quàm quot Ciceronem damnas, cum inquit, *tandiu paupertati, ac parsimonia honos habitus*. Quis tibi videtur orator Plato? non opinor malus: at in *Timæo* ita scribit ἐχάτας δίκησεις εἰληχότων. Ad *Dionem* autem etiam vsque ad tres inculcauit. προσήκει, inquit, πλεον ἢ παίδων ἢ ἄλλων ἀνθρώπων διαφέρειν. At Demosthenes in oratione aduersus *Timocratem*, ei numero etiā vnam syllabam addidit. ἀκνεγν ουῶ, inquit, τοῦ δεῖσαι τὴν βελῶ ποιῶν τὸ το ὁ Σόλων. Virgilius autem etiam quatuor simul congeffit eo versu. *Aut leuis ocreas lento ducunt argento*. Quem autorem etiam si solum haberem, etiam si vnus id fecisset, tantum abest vt abs te damnari possit, vt non tibi soli, sed omnibus seculis scribendi rectas leges sanare potuerit; cui tu vni homini Italo neminem vllum habeas quem compares, & tamen tam vitiosus est, ac multò magis quàm tu vis Ciceronem videri. Quod si Isocrates omnium oratorum elaboratissimus ea oratione cui decennij laborem, operam, iudicium, cultum, acceptum ferebat, iustam commatis magnitudinem continuatis longis syllabis compleuit, non video quid in caussa sit, quominus te esse extremæ atque profligatissimæ impudentiæ hominem fatearis. In *Panegyrico* enim ille ita scriptum reliquit. ξενίας αἰανιώσαθ, ἢ κενὰς ἄλλας ποιήσαθ, ἢ μήτε τοῖς ἰδιώταις. Sed quoniam aduersus omnium autorum ordines petulantissima procacitate debacchatus es, quoniam omnes nihili facere consueuisti, omisis ijs omnibus, quos contemnis, vnum tibi adducam, cuius tu cēsuram, præter cæteras vnam atque adeò vnicam admiratus es semper. Nōsti excellentissimum omnium virum quendam Erasmus nomine, cuius fascibus vniuersa autorum legio genua summittunt? cuius nutum horrent religiones, cuius censura sacræ institutiones expauescunt? Is aliquot edidit Dialogos mirificos, quos opinor te non legisse, atque inter cæteros vnum, quem *Funus* inscripsit, in quo ita scri-

ptum fuit. *Liberi datis dextris agrote iurant se seruatu-
ros quod rece-
pissent.* Quem verborum contextum cū legerem, tanti viri
iudicio impudentissimam sententiam tuam statim iugulatam
fensimus. Videtis animi vestri oculis, os illius, OPTIMI ADO-
LESCENTES? videtis supercilium? Iam hinc colligite bacchantis
temeritatem, vnde orsus est struere insidias in vestram elo-
quentiam, quos cū vereretur ne se anteiretis, conatus est
retinere inter inopias quasdam febriculosarum litterarum, quò
defraudatæ spei vestræ, atque posteritati semper admirabilior
videretur. Atque his quidem paucis cōtentus fortasse satis esse
potes Erasme. At si iam docuerim te, tua illa ferula dignum
magister, quantum stomachi doctissimorum adolescentum ad-
uersus te commoueris. Duos enim committis errores. Vnum
te viro, qualem profiteris, indignum, alterum vel puerorum ru-
dimentis notum. Nam verbum hoc *inuideo*, primam syllabam
correptam habet natura, secuta pristinum ingenium præposi-
tione, quæ abs se compositæ dictionis initium constituit, posi-
tione autem subeuntis Æolici elemēti longa fit, vt carminibus
seruiat. Cæterum soluto sermone ita loquebantur, vt non mi-
nùs omnium syllabarum quantitatem cognoscerent, siue di-
ctionem inchoarent, siue clauderent, quàm nunc nos medias
mensuramus accentibus: atque quo pacto in voce *tenebras*, me-
dia correpta intelligitur ipsa pronunciatione, quanquam est
positione longa, ita in hac dictione *inuisse* primam breuem pro-
nunciando sentiebant, quominus molossi quantitas expleretur.
Id quod tu cū nequaquam dignoscere possis, tantò te infeli-
ciorem agnoscas necesse est. Ad id dignoscebat Cicero, quem
abs te consultum oportuit, vt dignitati tuæ consultum esset: *in-
felicem* enim & *insontem* primam natura producere scripsit, at-
que super ea re aurium iudicium adhibendum. Sono igitur &
pronunciatione id deprehendebatur, eandem autem quantita-
tem ei præpositione attributam, quoties eiusmodi nominibus
componeretur, quæ ab eisdem inciperent elementis, in cæteris
autem corripit. At te hoc nescientem ferre quidem possumus:
quæ vero nescis tractantem non possumus. Quod autem mul-
to inscitius iudicasti, id ne pueros quidem nostrates latet, cū
arbitratus es verbum hoc *sunt*, producta esse quantitate, quod
tamen

tamen non alterius natura est, quàm compar eius *sumus*. Non enim quomodo *felix* spondæus est, *salix* erit iambus: sed illud natura tale est, hoc autem positione. Natura autem pyrrichius, quemadmodum & *dux* vnico tanto tempore efferetur, *lux* autem duobus. Quæ si nescis, iam comperies apud omnes Grammaticos, tum veteres, tum etiam vetustissimos. At si tu aut incuria, aut ætate, aut animi vitio, aut vino occupatus minimè meministi, aut non didicisti qualis esse debueris, facilius ostendis, quàm quantus debuisti. Atque hæc quidem quot quantisque erroribus inuoluto exciderint satis clarum arbitror: quæ verò per inuidiam quoque infectatus est, quæ vanissimè finxit, quæ inter se pugnantia dixit, iam hinc sigillatim breuissimè recensesebo. Atque vt inde exordiamur per initia Dialogi, Dauidum se acturum pollicetur. Quo quidem ingressu falleris Erasme, si te seruili ingenio vtentem propterea impunè laturum arbitraris. Quamobrem cùm fabulamingas, nihil mirum est si in turpissima persona ita scripseris. *Quis non malit apud posteros Ciceronianus quàm sanctus celebrari?* Idque per interrogationem scelus tractat, vt vehementior videatur, aut quasi pro confesso habeatur, cùm frigidissimus tamen futurus sit, si quis ita respondeat, *nemo*. Quamobrem eodem tenore cætera quoque fingentem alienas rationes sine arbitris putantem, pro animi sui libidine mentientem, facile animaduverteris. Fingit enim Ciceronis imitatores septem annos totos ab omnium libris præterquam à Ciceronis lectione abstinere: cùm tamen in *Bruto* inter cætera Ciceronis præcepta, id quoque obseruent, quò vel Catonem legendum probent, qui iam ob antiquitatem sordescere videbatur. Pari mendacio, & illud eum Ciceronis imaginem nostratùm sanctorum hominum imaginibus potiore haberi, quoniam aliquot viri docti bibliothecæ parietibus affixerint, Lucianum suum imitatus, qui & veterum Poëtarum abacos vanales ineptis fuisse dicit, super quibus illi scriptitauerint. Sed si tua imago circunfertur, si complicitis tui Lutheri os illud impudens frequentes tabellas scedauit, si vos furia habetis vmbra- rum vestrarum amatores, qua tandem ratione eandem gloriam præstantioribus inuidetis? Annon propterea à maioribus nostris, statuæ quasi virtutum præmia quædam institutæ sunt,

quarum recordatione posterorum animi parem ad virtutem inflammarentur? Annon Themistoclis animum ad ea præclara facinora, quibus totam Græciam seruauit, edenda, Milciadis trophæum excitauit? Cuius memoria impetum suum identidem vellicari, morderique ipse palam conquerebatur. Quid sibi volunt funerea pompa, auorum prælatæ imagines? quid sibi volunt aliud, quàm renouari præclaram eorum memoriam, quæ temporis iniuriæ obnoxia intercidere? Cuius rei cùm Ciceronis imagine admoneamur, & illius virtutem imitabimur, & pari exemplo fluxam nostri memoriam luculentis stabilitam monumentis insigniter propagabimus. Eadem quoque vanitate multò maiora ludibria effutit, noctem intempestam à Ciceronianis eligi ad scribendum. Atque ibi homo facetus maluit scurriliter mentiri, quàm vera dicere liberaliter. Quare toto deinceps sermone ludos facit, cubiculum eligi procul à vento, strepitumque ciuili, intus picatum, gypsòve circumlitum, vnde etiam muscas ipsas tanquam alter Domitianus eijcit. At tu sperasti tui similes cubicula nos habitare, lignea rimis hiantia, quæ pice aut gypso sint obstruenda, nos eam iniuriam si timeremus, si tam delicati essemus, vt rusticitati tuæ displiceremus, iam istud parietum firmitate consequeremur. Et tu nequaquam tam rudis es Italicarum urbium, quarum structuram non ignoras quàm mendax effictor quarundam fabularum, quibus omnes de tua fortuna metiris. Ex Astrologia quoque ibidem sumi tempora mentitur, quasi verò non quædam tempora feliciora sint si vacet, & si non vacet inducias petamus. Hæc tu cùm frigus à Ciceronianorum cubiculis acapnorum beneficio sine fumo amoueres, à tua fumosa oratione non amouisti. Quid enim frigidius quàm tam bardum, tam plumbeum humanum genus putare, in quo quis adeò auerso genio fuerit, vt codicem repetiturus hodie, per epistolam triennio aut septennio elaboratam id agat? At quam fingebas fabulam: eius argumentum verisimile faceres, saltem nos oblectares, ista tua inimica scurrilitate. At monstra afferre, quibus doctorem hominum aures detineres, id verò est totum auditorum confessum irridere, nihili facere, dignum ducere, qui horas suas nihilo melius quam tuis frigidissimis nugis collocare possit. En quales putet vos, OPTIMI

ADOLESCENTES, cuiusmodi vestra otia arbitretur? His ornatus ineptijs, ad eloquentiæ arcem oppugnandam venis? ut facile intelligamus ex argumento tuo, qualis sis, cū te Dauū facis, cū te in Hypologo tuo tāquā Ennius alter in seruili socio exprimis. Is enim subscriptor tuus cerebro destitui sese ait, cū ieiunat. At id tu probè cauebas, cū omniū ieiuniorū ritū abolēdū existimares. Ad quæ præcepta optimus artifex cū te accinxisses, quod verbo profitebaris re ipsa præstabas. Et nunc quidem quid agas pro comperto habere nobis non vacat: quod si institutum illud amisisti, tantò minore venia dignus es, quantò magis sobrius debaccharis. Non enim ita deprecabere. Vinum, venus, amor, sed canina impudentia, rusticitas, odium huc me impulerunt. Tu cum semihominis operam in Aldi officina legendo præstares, potando autem tergeminus Geryon esses, eūque ex Platone tibi stimulum ad scribendum comparare diceres, qui *ingenium mero accendi* scribit: Ennij carmina tanquam helluonis cuiuspiam, vinum olere dicis? quæ ipse Scipio tantus Imperator, tam grandis orator, tam moderatus ciuis, tam frugi vir, admiratus est: vnde carminis sui maiestatem singularis atque diuinus vir Maro auspicatus est. Ennium reiicis, Horatium ebrium dicis, Ciceronem de hominum memoria tollis: obsecro te optime Romule, aut si mauis Camille, quale regnum rēme publicam literariam nobis instituis? aut quam collapsam restituis? En qui signa vestra Quirites vnus tollat, qui solus aduersus barbariem ferat, immò vero in barbariem, non ut eam destruat, sed ut ea vobis contaminatis multò minùs turpior sit, cū tot excellentia ingenia eadem labe maculata similia sibi habeat, immò vero præsidijs vestris deiectis, exautoratis veteranis, suppositis alijs aquilis, nouas barbarorum mercenariorum conscribat legiones, quarum ora vobis aut ignota sint, aut non sine valida perniciē innotescant. O monstrum? Quo enim te alio appellem nomine, qui rerum naturam confundis? Si tu rectè loqueris, atque id Ciceroni imprimis debes, quid alios deterrebas? Si eò te fortuna impulit, voluntas exercuit, liuor confirmauit, ut purissimos fontes haustos pro tua libidine lutosissimo veneno contaminares, corrumperes, quare vis in eodem hædere cœno studiosos? Vix possumus quantum

quantum valemus Romani esse in dicendo, cùm in illum omnium oratoriorum luminum fomitem intuemur. Quàm iniquè nobiscum agetur, si ad inferiorum, humiliorum, nequiorum exemplum nosmetipsos comparemus? Si namque, quod insimulas, imitatores semper deteriores esse necesse est, vtrum præstat optimo cuique secundum esse, an tui simili deteriore? Quamobrem, humanissimi doctissimique adolescentes, quàm odiosè, quàmque iniquè agat, satis perspicuum esse arbitror, qui omnem limam tollat, omnem industriam in scribendo irrideat, omnibus illudat, insultet, aborsus potius laudet, quàm fœtus veros, exponi malit quàm tolli aliquem: negligique, erudiri, exercitari, ad honestissima quæque prouehi. Hi sunt vestri fœtus, Erasme, in quibus parentum facies legitur, si inuerecundi, si impudici, si petulantes, si manci, mutili, inepti, luxuriantes, immodici, vani, futiles, illiberales: id quod si tu animaduvertere instituisses, neque id tu faceres, qui antea edis quàm exarauers, neque alios qui idem non faciunt, irrideres. Quo fit vt & scripta tua imprudentiæ impudentiæque plena sint, & publicis doctorum virorum sanctissimis doctissimisque collegijs aliquoties damnata. Nocte vna eaque prælonga à Ciceronianis vix vnâ periodum absolui mentitus est, quod quàm falsum sit, satis patere arbitror, tum ex ipsius moribus, qui tam vana texere orsus est, tum ex aliorum mendaciorum quæ deprehendimus lineamentis. Quamquam, OPTIMI ADOLESCENTES, quid damnat hic, quod Euripidi maximo Poëtæ laudi datum est? qui quarto demum die versum vnum absoluerit. Cùm enim vniuersam posteritatem de nobis iudicium daturam pro theatro habituri simus: In hoc intendit animi vim nobilissimus Poëta, qui tot annis pauca admodum carmina absoluta dedit: qui *Aeneid* diuinum opus, quod ipsi vni adhuc indignum vestris auribus videbatur, comburendum suprema voluntate iussit. Iam clamat Horatius, nonum vsque in annum premi debere. Iam ea laude Smyrnâ vnâ onerat Catullus tam politus auctor, tam acer iudex, quàm ille futilis impostor. Quid ego innumera, nota nimis conculcem? Salustii ne elaboratissimam orationem? an Isoeratis *Panegyricum*? an Demosthenis conciones aliæque scripta, quibus præter lucernæ odorem eius inimici nihil obijcere po-

tuerunt? Atque ea calumnia tanquam victor exultans cum tripudio concrepat. *Bataui*, inquit, *oratoris colloquia vulgo in manibus habentur, elaborata hæc Ciceronis non habentur.* O Bataue nempe ex Germanorum nutu nunc totius Gallia lumina literatorum pendent. Annon quatuor febriculosi pædagogi suæ imbecillitatis conscientia ducti, Terentium omisere, Colloquia tua etiam publicis damnata suffragijs, simiolis suis legunt? An tu quòd vulgi manibus sordescis, ascribis pretio. At non tuo exemplo autor Æsopicarum fabularum superbit, quasi Virgilio non celsurus, & is tamen pueris prælegitur, non Horatius, non Salustius. Nam solidiores autores, è quorum penu cibi qui promuntur infirmo concoqui stomacho non possunt. Quare crustulis tuis blandiculis quotidiana ieiunia soluunt, dum tenera atque lactea adhuc membra sunt: at simulacque ex imbelli prodibunt ætate, inanem illam garrulitatem, simul cum puerili exutam mentem despectui habebunt. Atque ea quidem sunt, quæ vanè nimis finxit: ea verò quæ per invidiam euomuit, deinceps enarremus. Irridet observationum formulas ex Cicerone: qua in re quantum ineptiat vel inde luce clarius intueri possumus. Namque ubi loqueris, aliquo loquaris pacto necesse est. Si igitur Latinè loquendum proposueris, aut diuinitus ea ratio, is loquendi modus tibi obrepat oportet, aut ex aliquo vno omnium oratorum delibes, aut ex omnibus eligas quo pacto dicas. Nam ex teipso certam linguam separatim efficturum, quantumvis temerarius nequaquam dicere auderes. Quid igitur tibi videntur aliud facere ij, quorum memoria infirmior paulò est, cum aliquem thesaurum sibi parant, quàm quod tu cum ex vnica illa atque beatissima tua memoria omnia properè producis? Non vt inspecto prius indice, mox componant: Sed vt si quid parum Latinè dictum visum sit, consulant optimos autores, quorum omnia verba & singula in memoria tu solus habes. Nos quando humilitatis nostræ conscij sumus, at non sedulitatis, vt opinor, pigebit. Annon euenire potest, si nobis ipsis fidamus, quod tibi vulgo prædicant contigisse: vt nomine nostro inflati, aut ætate affecti in barbariem aliquam impingamus? Posteritatis enim tam varium, tam vacuum, tam otiosum iudicium perhorrescimus, vt ex labore nominis splendorem paria-

mus, non ex falsa opinione ignominiam. Nónne Aristophanes Æschili phrasim examinat? nónne Cicero filij? nónne Cæcilij, quem tanquam malum autorem latinitalis damnat? nónne Marci Antonij? cuius tu vim atque dictionem imitatus, quoniam ad gladios satis non es, quem viuum non poteras, mortuum conatus es iugulare. Compositorum quoque ac deflexorum æque ridet obseruationem. O Bataue? *conciuem* igitur, dices, vt quidam ex tuis faciunt? dices *oppidanum* tuum vt *popularem*? Et tuo impulsu belli homines aliquot, errantibus sibi visi sunt, si ciuitates essent, tam oratione quàm titulo proderent, cum verborum monstra effutirent. Neque quod tu ais Ciceronianis vnquam persuasum fuit, vt quod ille non scripsisset statim damnatum vellent: sed quod ille expunxit, Romanus apud Romanos, apud doctos doctus, Romanæ linguæ censorem agens, ab eo tanquam à Barbariæ scopulo cursum flectere nos debere cōmonent. Quoniam & ipse quæ ad Philosophiam spectant, & quæ ad forum pertinent aliter, atque aliter pertractauit, multa noua nomina Aristotelico exemplo felicissime meditatus, *proloquium* & *qualitatem* atque eiusmodi, proposuit nobis rationem qua nos quoque felicius auderemus. Quorum lineamentis aliquot à nobis quoque conformata, ne ipse quidem si reuiuisceret, aspernaretur. Non igitur quoniam Cicero non posuit, damnabimus: sed quoniam damnanda essent, ipsum non posuisse iudicamus. Quòd autem ait Ciceronianos nullis alijs vocibus quàm quæ in illius extant libris, vti consueuisse, quantum id falsum sit vel ex ipso Cicerone videmus, qui Terentij, atque Ennij, atque aliquot aliorum Poëtarum vel obsoletis vocabulis vsus est. Qua in re quantus adhibendus sit modus, haud facilè dici potest. Tu Laberij *mendicimonum* imitaberis? Tu eiusdem *Mæchimonium* approbabis? Tu cum Apuleio *Asinum* ages? Tu cum Afranio *insaniter* dices? Tu Varronis in *Menippeis*, Lucilij in *Satyris* comes eris? Tu Auruncorum, Carmentis, Saliorum monstra nobis alenda propones? Atqui nec tu *filcum* cum Liuiio dices, quem Liuium cum Ciceronianis, atque cum Cicerone pariter admiramur, paritèrque imitamur. Neque vero Sallustium politissimum autorem reijciunt, sed anxium illud atque infi-

titium dicendi genus, sed multa superstitiosa verba non ipsi primum notauerunt. At quem magis amplectuntur quàm Terentium? Suum tamen eloquendi genus habet, numeris interdum astrictius, interdum solutius, tanquam de medio sumptum. Sed ita Ciceroniani censent, certa genera autorum tota penitus imitanda, certasque ætates effingendas, alia tota reijcienda, in quibusdam iudicium adhibendum. Quod quoniam difficile est, & recti specie facile decipimur mortales, ij sunt imprimis nobis proponendi, quorum oratio castigata, nobilis, illustris, generosa refulserit. Quis tibi Ciceronianus vnquam Cæsarem reiecit? quis Brutum, quem tanti fecit Cicero? quis Catonem? Cælium? Luceium, à quo ipse Cicero incredibili cupiditate ardet sua gesta memorari? At tu si tantum tibi sumis vt neminem vnquam imitatus sis, aut non suo argumento imiteris, non es ferendus. Illud enim arrogantis est, hoc autem inepti. Quare vtroque assequere vt nemo te imitetur, nisi is qui imbecillum conscientia virum sperârit, se tui potiùs quàm illius simillimum euadere posse. Atque hæc quidem de Ciceronianis. De Cicerone autem ipso ita sentit. Vt quoniam nebulo sua nihil autoritate valet, multos contra eum excitet, M. Brutum, M. Catonem suæ calumniæ socios asciscat. Nos aduersus hos ambos C. Cæsarem statuamus, quæ cum præter cæteros extollere vellet M. Fabius Quintilianus, non alium contra Ciceronem statutum fuisse, si voluisset, testatum reliquit. Pomponij vnguiculos, ac ceras miniatulas pertimuisse Ciceronem scribit. At Hortensium, multò quàm Pomponius fuit, doctiorem Ciceronis fulmina exhorruisse omnes historiæ prædicat. *M. Cato*, inquit, *Ciceronem cum ipse sibi festiuus videretur, ridiculum appellauit.* At is Cato multis grauissimis Senatoribus nimis durus fuisse visus est: elegantiores autem etiam *subrusticum* vocitabant. *Brutus*, inquit, *pro Milone eandem causam aliter tractauit quàm Cicero.* Esto, non igitur melius? videatis, OPTIMI ADOLESCENTES, quid is hominis est. Quo argumento nititur. *Æschines eandem causam cōtra Demosthenem tractat, atque hoc plus est quàm aliter tractare, tanquam parem eum aut potiolem sese contra statuit.* Igitur Demosthenes inferior est. Iam hoc igitur recte habet, si vera argu-

mentaris : ego aliter Ciceronis causam tracto quàm tu : igitur & melius. Cæteram vero colluviem obrectatorum non solum Auli Gellij doctissimi viri iudicio , sed totius posteritatis silentio atque obliuione damnatam non admittimus. Tu tibi habes tuos Gallos, Licinios, Caluos, Afinios, Curiones, quorum iudicium vereor ne te mendacem prodat aut impostorem , qui nequaquam illorum scriptis recitatis , vanum modo nomen strepitum afferas: at in ijs quæ Gellius recitat, videmus eos apertius impudentes , aut ignaros fuisse literarum. Senecam vero quem obijcis , ad mores nostros fortassis admittimus componendos. Quid autem de ipsius eloquentia sit statuendum, Quintiliano magis credam quàm tibi. Hæc igitur quam insana sint videtis , OPTIMI ADOLESCENTES. In his verò quæ deinceps dicit, tanta inscitia liuorisque caligine cæcus fit, vt vix hominis partes agere videatur. Nam quis literarum primis modò sacris initiatus, *aridum* Ciceronem appellabit? quem tam felici fuisse copia constat, vt iudicum, Senatus, populi expectationem, opinionem, animum, vim, voluntatem denique ipsam obruere consueuerit. Quis eum, inquam, *aridum* appellauerit alius quàm is qui eundem eodem Dialogo pari inconstantia *luxuriantem, redundantem, Asiaticum* vocat? tanta vanitas, tanta futilis impostoris leuitas , vt aliud *ieiunus*, aliud *madidus* pro instituti sui modò super eadem re sensisse videatur. *Elumbem* præterea dicit, cuius oratione nullus vnquam iudex permotus non fuit. Nimirum *dicacem* accusat. Equidem hîc apertissimum liuorem video, Nam qui orator est , non tamen semper orat. Si igitur inter loquendum falsior fuit, continuò orationi tolles integritatem? sin cum oraret, vitium id obtulit orationibus suis, vbi id extat? vbi legimus? quidnam profers? Quos tu illius libros habes, qui nobis non sint? Quid quod hic quoque, vti semper alibi, pugnantia dicis? Nónne ibidem tu è Comœdia iocos peti debere potius conscripsisti? Igitur in Comœdia multò plures sunt? O in fane quomodo nimius in locis Cicero? Sine eo quidem contentus es: Sed comœdiæ amplitudine contineri atque præscribi vis? Moderandum igitur tibi erit legenti Ciceronem, non autem qui plura, quæve mordaciora dicat quærendus. At tibi ij loci Comœdiarum placēt, qui Dauum agis, in quibus præter

præter feruilem scurrilemque petulantiam, nihil ferè animaduertas : statimque suum parasitum rogat, an censeat cum C. Cæsaris atque Cn. Octauij iocis conferenda, ibique pro libidine sua respondentem facit. Qui si Plutarchum interroget, si Pomponium Atticum, si vos ipsos, non negaueritis. Post hæc homo seuerus Ciceronis sententias, quod raræ sint, multis in locis desiderari dicit. Quoniam non argutatur, non ineptit, iecirco ea in parte mancus tibi visus est? An cum artem dissimulandam dicis, cum iudicem semper nec opinantem, incautum, improuidum occupare debeamus, inani ostentatione illius aures impleam? Nõne me præmeditatum domo afferre quæ cauere debeat, suspicetur? Publianos mimos affert ineptus: quare non Theognidem protulisti? Cur non Phocylidem? Quamobrem non autorem illum, cuius librum *Catonis* titulo pueris prælegere consueueras? Aliud est profecto oratorem esse qui è re natis argumentis muniat orationem, aliud inanem ostentatorem qui iactabundus arcessitis ineptijs odiosus sit. Sed cum his animaduerneret Ciceronis nomen grauari non posse, conuersus est ad obijciendam breuitatem, quam nescio quo fato ab ipso Cicerone ferè omnes autores sustulerunt. Sed si quis illius consilij rationem animaduertat, cum tantæ copię deditus fuerit, facilè meminerit eorum, quæ ipse contra Atticorum quorundam inane nomen eloquentissimè conscripsit: Iudicis animum, quem oratione obsideas, cui insidias struas, quem iam accusatoris venenis imbutum sanare studeas, non vno aut altero medicamento tentandum esse, sed non prius ab incœpto ab sistendum quàm rem peregeris. Igitur isti Attici oratores cum perattice sibi dixisse persuaderent, ne satis quidem pro causa verborum fecisse iudicibus ipsis visi sunt. Itaque causa cadere sæpenumero cgebantur. Si igitur eam breuitatem nobis intentat, non poenitet eius nos elocutionis, quæ diuite atque vberre copia atque nitore splendet. Si strigosam quandam atque umbratilem, meticulosamque certorum verborum trepidationem probat, libenter ea virtute carere volumus. At verò si breuitatis est virtus nihil omittere, nihilque addere quod officiat causæ, eam ipsam Cicero omnium oratorum optimè videtur esse consecutus. Quamquam vbi tu breuitatem deesse Cicero-

ni, dicere possis non videmus, qui eum etiam *ieiunum* appellasti. Sed ut hæc calumnia constet apertius, cuiusmodi breuitas hæc sit, & an ab ea Cicero penitus abhorreat, videamus. Breuitatem aiunt esse oratores, cum totum argumentum quam paucissimis & ijs pernecessarijs verbis absoluitur. Cuiusmodi est apud Poëtam, *Fuimus Troes, & campus ubi Troia fuit*. Eam igitur breuitatem à Bruto commodius peti mentitur, cuius præter aliquot Epistolas, nulla extant monumenta. At si eas Epistolas inspicias, illius dictionem argumentis inuenies accommodatam. Res enim cum modicæ essent, cum paucæ, pro rei magnitudine verba fecit. Sed animaduerto quid velis, Brutiarum literarum versus opinor numeras. Quod si tibi multo omnium breuissimam ex Tullianis proferam, profecto manus dabis. Meministi igitur ad *Basilium* scribentem Ciceronem ita loqui? *Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor, à te amari, quidque agatur certior fieri volo*. Vides quàm arcto gyro currat, quo flexu orationis ei studuerit breuitati, sine qua Romanam eloquentiam constare non posset mentiebaris? A Salustio autem breuitatem illam peti debere cum scribis, neque quid velis intelligo, neque tam vulgi animo conceptam adeo persuasam, adeo decantatam in illo viro breuitatem vnquam comprehendi. Nam si quoniam frequentibus asyndetis utitur, aut quod non longis periodis ambit argumenta rerum, properare tibi videtur: Isto tibi quoque pacto breuibus atque interceptis saltibus centum milliariorum iter minus longum videbitur, quàm vnus modo stadij interuallum, quod vno spiritu confeceris. At contra videmus Salustium ipsum cum quid semel dicendum assumpsit, adeo perstare, ut sæpenumero egredi videatur. Iam tota Atherbalis oratio nihil aliud est quàm fratris cædes. In tota Marij concione hoc vnum continetur, virtute nobilitatem constitui. In enarrando vero Catilinæ conflictu, etiam milium statum, etiam interitum, etiam post interitum affectus ipsos exequitur. Nunc ad vrbis primordia, nunc ad vitiorum insectationem, nunc ad Maurorum gentem diuertit, nunc ad fratrum aras. Historiæ quærit amœnitatem ut mihi videatur, rudi licet homini apud te atque imperito tribus versibus vtrum-

que bellum comprehendere potuisse. Et multo breuiorem Titum Liuium videri, qui vnus libri contextu centum circiter annos complexus sit. Quem igitur breuem dicebat, prolixum esse demonstrari. Si autem Ciceronem, cuius copiam carpit, breuem ostendam, nulla causa est, OPTIMI ADOLESCENTES, quin de illius viri eloquentia, calumniatorem ea scripsisse dicatis, quæ ipsi fuerint incomperta. Breuitatem illam in confutando, confirmando, atque ipsis Epilogis, nequaquam ex oratoris usu esse aiunt. Nam cum crimen diluas, identidem labefactanda sunt, quæ in iudicium animis iam penitus infederunt. Huius rei imaginem confirmatione quoque fouere necesse est. In perorando autem, siue respicias affectus, ut ad misericordiam iudicem moueas, aut in odium impellas, siue epilogi ambitum contempleris, quo messum quandam facimus eorum, quæ prius à nobis dispersa sunt, non opinor hinc tuam illam occines breuitatem. Restat igitur in narratione, aut in partitione, aut in procemio ut sit. At in partitionibus nemo breuior: ut in oratione pro *Lege Manilia*. *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore esse dicendum.* In procemijs autem ea breuitate non semper opus esse aiunt, præsertim defensori. Vbi tamen ita actum oportuit, nemo illo usquam breuior: quemadmodum in *Antonianis* sæpenu-mero, in quibusdam vero, etiam sine procemio totum negotium peregit, ut in *Catilinam*, in *Pisonem*, atque alibi frequenter. At de narratione inquis. Tibi vero, si per me palam fiat, aliquot narrationum ita breues esse, ut nihil breuius, non potes effugere, quin aut illum te non legisse suspicemur, aut desipias, qui extantibus aduersus te scriptis illius, tam nos tardos arbitreris, tam plumbeos putes, ut impositurum te nobis tam facile persuaferis. Sic enim scriptum est in *Verrem* tertia. *Ignem ex lignis viridibus atque humidis in loco angusto fieri iussit: ibi hominem ingenuum domi nobilem, Po. Rom. socium atque amicum fumo excruciatum semiuiuum reliquit.* Quid hac potest dici breuius. Ex qua ne verbum quidem detrahare possis, non toto penitus sensu lacerato? Quid quod magnus iudex Gellius breuem alioqui narrationem Gracchi summi viri cum Tulliana negat comparandam? Quam tu potiore comparabis.

narrationem,quàm eam,quę in eadem oratione de Patre & Filio in Laodiceæ foro constitutis,efferuescit? Quamobrem qui cuiusmodi ea esset breuitas non intellexit,ne seueritatem quidem,quam à Cicerone sublatam Bruto atque Pollioni ascribit,comprehendit. Quid enim Bruti vidit? quid Pollionis? quam appellat *seueram orationem*? *Seriam*, opinor. At non seria Cicero- nis oratio, qua Pompeium ornat? Quid enim ibi ridiculum? Quos risus *pro Milone* excitauit? Quæ loca *pro Marcello* effudit? Contra *Legem Agrariam* vero cùm tonat, nū tibi à Catonibus maximo videtur interuallo distare? At pro *Aulo Cluentio*: at pro *Domo sua* cū dicit. Cùm de *Responsis Aruspicum* vir grauis at- que augurum collegio adoptatus subtilissime disputat, risus amœnitatem quæsisse, ac non seriam sententiarum constan- tiam statuisse visus est? Omnes in *Verrem* actiones, in *Catilinam*, in *Antonium*, nunc in odium, nunc in inuidiam auditorum animos detrudentes, qualem tibi risum ciere videntur? Quibus in omnibus cùm vim desiderari dicas, credo illi ipsi quos reos fecerat Cicero, tibi succenscant. Si de nihilo ac non de capite ipsorum actum est: si vano verborum metu perterriti profuge- runt: si ex vrbe gratis eiekti sunt. Eos autem quos defendit, etiam indignaturos puto, qui tracti sint in iudicium super his criminibus, quæ nullo negotio imbelli oratione, languida actio- ne diluerentur. Plebs verò, Equitēsque, atque Senatus ipse, ad- uersus hoc tuum peruersum iudicium quid animi habituri sint, nescio. Quos tam supinos fingis, vt puerili Ciceronis oratione transuersos actos dicas. Ipse vero Caius Cæsar, qui regem De- iotarum obstinato animo damnaturus animi causa, Cicero- nem audire voluit: postquam perorata causa indignabundus Ciceronem vicisse exclamauit, Si nūc reuiuiscat qualem te *fa- tuum* appellet, qui *eneruem elumbemque* eum voces oratorem, cuius orationi perpetuos fasces, quos animo iam in regias cer- uices distrinxerat, submisit. Partitionem à Cicerone tollit, Hor- tensio attribuit. Heu hominem nugacem, quis melius partietur quàm qui de Partitionibus ita scripsit, vt totam viam atque ra- tionem Aristotelicam vnico libro eóq; modico hausisse videa- tur? Qualem tu librum *Topicorum* nō meministi, aut si meministi, persanctè deicere pergam te non intelligere. Non enim

tam apertè mentiri ausus esses. Nam vt vno absoluam verbo, nemo Latinorum tam clare partitus est, vt vel ad vmbra-
 lius libri aspirarit: præter quem si nihil vnquam quicquam am-
 plius conscripsisset, id nomen meritus est, vt omnibus oratori-
 bus partiendi autor esse crederetur. At cum de *Officijs* scribit,
 cum Panætij placitis addit tertiam diuisionem, eas tractat par-
 titiones, quas nunquam Hortensius vel attingere ausus esset.
 Cum de auaritia, de crudelitate, de ignauia Verris excandescit,
 quid tibi tunc agere videtur? Quid quod Hortensij argutulas
 atq; supersticiosas irridebāt veteres partitiones? Quid quod isti
 tui rhetores tanquā imprimis periculosas multis in caussis, dā-
 nant? *Artē*, inquit, *celatā oportet*. A Cicero cōsulatū iactat Obsecro
 vos per Deū immortalem, OPTIMI ADOLESCENTES, ineptiorē
 vnquā vidistis hominem? An statim qui se rectè dicet cōsulatū
 gessisse, optimū idem sese oratorem dicet? At inter quingentos
 circiter consulatus, vix vnum aut alterum oratorem bonum
 agnoscit Cicero: opinor postquam consulatus interijt, propter-
 ea oratores esse desiere, qui Erasmi calumniæ responderent.
 Artem vero, qua ratione celaret vir tanta opinione ad quem
 omnes ferè caussæ deferebantur? An tu putas tam neglectum
 apud populum Rom. fuisse Ciceronem, tam ignotum, tam infan-
 cundum, quàm tu eum vis agnosci? Tibi quidem celare artem
 potest, quem tam misera eloquentia prædicas, vt penè omnium
 infimum statuas: immò vero quonam pacto apud examen hoc
 tuum extare videtur tibi ars illa, quam tamen in tanto viro nul-
 lam profiteris? Esto, alij vna virtute quapiam excellant: negas tu
 in vno omnia Cicerone cumulata? At non negat M. Fabius
 Quintilianus. Tū igitur singulis legendis corrogata, facilius in
 vnum statues locum, quàm ex cumulatissimo lecta thesauro? At
 vero cum ne ætatem quidem Ciceroni imitando satis esse di-
 cis, eam tu ætatem etiam in alijs dispertis? Atque id curiosè qui-
 dem. Nam si alij quoque cum Cicerone non solum legendi,
 verum etiam imitandi nobis sunt: si ea cura adhibenda, vt cer-
 ta quædam accuratius elaborata condiscamus, iam quos tibi
 Nestoras dari vis, qui tertiam militent ætatem? Atqui ne sic qui-
 dem est, vt hæc in Cicerone sint mediocria, quæ in alijs præcel-
 lunt. Sed quoniam singularia in alijs sint, iccirco magis extant,

in hoc autem omnia simul summa, ut quid primum sit, quid præcipuum, quid extet, quid subsidat, nequaquam malignus intueri queat. Sed non nobis solis eorum argumentorum leuitas nota est. Immò vero ipse quoque cum sese iisdem nihil profecisse videret, confugit ad multo ineptiora: quoniam aliquot Ciceronis opera temporum iniuria interciderint, iam non posse quempiam Ciceronianum appellari. Quod argumentum si sanum est, iam tu quoque, quoniam non omnia Christi opera perscripta sint, Christianus esse non potes. Neque multò post ita, inquit, *stilo expolito, sed à Cicerone discrepante*. Atque etiam expolitum stilum à Cicerone disiungit. At si verba Latina, si illustria, si perspicua, si aptè connexa, si pro rei dignitate, si numerosa sunt, is est planè stilus expolitus, sed à Cicerone non abhorrens. *Expolitum* enim, *nitidum*, *urbanum*, ac *ciuilem* apud nos nunc significat, apud veteres autem *perfectum consummatumque* indicabat. Vide igitur ne tuus ille stilus, quem pro expolito inuectum nobis vis, abrosus potius esse iudicetur. Solœcismos in Ciceronis scriptis deprehensos tradit: etiãne id nebulo? Quis tibi dixit ita scriptum esse? Nihil enim est, quod à maledicentissimo eodemque mendace non imponi possit: quasi verò non æquè inuidi atque inepti sit, ita scriptum suspicari reliquisse, & candidi ingenij in librariorum culpam reijcere. Quanto facilius mihi fidem habebunt omnes temporum iniuriam accusanti, cuius tractibus atque anfractibus multa latent, multa inuertuntur, plurima deprauantur, alia intereunt. Nolo enim hic tractare hunc locum quasi communem, deplorarèque sæculorum acerbicatem: neque si velim, sciam. Sed tu ipse qui easce tragoedias mouere soles, qui nequaquam integro nobis Cicerone per tempestatum iniurias, frui licere clamitas, qui supposititios atque adulterinos libros sub eius nomine falso circumferri indignaris: quid hoc est negotij, ut calumniam istam de vno verbo, immò vero de vnus verbi syllaba mutueris? Quid, inquires, si contendam aliter à Cicerone scriptum fuisse, quid ij vnde ea desumpisti? Quid si iam dormitantis manum Tyronis accusem? Sed ut hæc omnia omittam, quæro de te num tu Ciceronem etiam prima Grammaticæ rudimenta

nescisse dicas? Id vero est, quod à veteribus dici solet nihil esse periculosius arrogante homine, cum ei semel ansa præbita est ad calumniam. Age ita sit, in libris Ciceronis vel illius ipsius manu scriptis solœcismus deprehensus est. Hic vero scire peruelim ubi gentium tam impurus veterator vitam viuat, qui illi id ascribere audeat. Sed non mirum est te id improbare quod tibi incompertum est, cum multo maiore impudentia recepta quoque retractare studeas. *In potestatem esse à Cicerone*, dictum inquis, atque id minus Latinum quibusdam visum esse. At scin quibus? Barbaris aliquot, aure rudi, atque agresti, iudicio corrupto, quorum ineptiæ neque abs te primo referuntur, neque à me primo refelluntur: sed sunt nobis auctores multo quam Cicero antiquiores, quibus à Græcis fontibus ea ita deducere placuit. Quam rem, quoniam à politissimo auctore Gellio luculenter tractatur, diffusius non occupabo. Sed quemadmodum Q. Claudius *in medium relinquere* dixit, quemadmodum *in rem esse* Latine dicimus, *in re esse* pro eo quod est *utile esse*, non dicimus, atque alia eundem in modum apud alios infinita, ita *esse in potestate*. Aliud enim est semiliteratorem esse qualis tu, cuius in angustias sordésque nos detrudere vis. Aliud populi consuetudini, doctorum auctoritati, numeris orationis, purgatis auribus inferuire. Quamobrem ab eodem Gellio, qui hoc te docuit ex calumniatoribus, si tam candidus esses tu, quam ille vir bonus fuit ac doctus, defensionem quoque mutuari debuisses. Quod verò idem Gellius in libro de *Gloria*, apud Ciceronem versus aliquot sub Aiæ personæ, ex Homericæ rhapsodia falso citari tradit, qui Hectoris sint, etiam tu huc affers, ut ostendas illius viri eloquentiam propter Aiæ modo nomen comminutam. Nouum crimen Ciceronis ab inuidis potius quam ab æmulis iactatum, abs te pari furoris spiritu retractatum: quasi verò referat vter Heroum dixerit id, cum vnius Homeri testimonio vtri vtri ascripseris, vti in animo fuerit. Non est, ô disertissime calumniator, Ajax ibi aut Hector rudis vterque miles, cuius verbis, in philosophia exercitati permoueantur, sed Homerus ille qui omnium artium fons, atque origo scientiarum à Græcis creditus est. An vero ipse si Aiæ eadem loquentem, quæ tu Hectoris esse

dicis, introducere voluisset, abs te vapularet? Quid erat vitij, quidve fuerit negotij, si Phœnicis moderationem in Vlyssēm, Vlyssis eloquentiam in Phœnicem transtulisset? Num tu te obiecisses tanquam pro laribus, proque focus, utriusque affectus vindicatorem? At quàm non crimen id sit, vel ex ipso Platone animadvertere licet, qui cùm animo maiora agitaret, in *Theeteto* Sophocli versum attribuit, cuius Euripides autor fuisset, Gracchus quoq; in *Oratione* qua legem Aufeiam suavit, à Demade nō à Demosthene simulatam synanchem scripsit, qui à Milesiorum legatis pecuniam uti taceret, recepisset. Vides quàm plerunque non sit vitium, modò res constet integra, nominibus haud magnam curam impendere? Quid si tibi ipsis in Historijs aliud pro alio nomine subiectum ostendam? Si gesta ipsa varijs nominibus circumlata? Annon is, qui Niciæ nomine apud Pyrrhum à Valerio beneficij infimulatur, à Quinto Claudio Tymochares fuisse dicitur? Quod autem Q. Ceditio facinus Cato ascribit, id Laberio attribuit idem Claudius? Hoc idem disce etiam ex Homero, qui Pandareum Procnes patrem prodidit, quem alij Pandionem voluerunt. At nōne cæteri Euridicen Orphei uxorem, Hermisianax Agriopem putat? Carmentis vero Euandri mater, nōne & Themis & Nicostrata alijs autoribus fuit? Alexandri vero parentem alij Polyxenam, alij Myrtalen vocitârunt. Non defuere autem, qui & Olympiadem scriberent, atque etiam Stratonicam. Archytæ autem illius nobilissimi Philosophi Tarentini patrem, Hestiam quidam tradiderunt, apud alios audis Mnesarelium, apud nonnullos Mnasagorâ. Quid tibi Pindari patrē nominē, nōne Scopelinum aliqui, alius autem Daiphantum agnouit? Nicoelis vero pater, qui Euagoras ab Isocrate dictus est, alijs Timarchus appellatur. Æsopi item dominum non Xanthum ut vulgus credidit, sed Iadmonem nonnulli tradidere. Oedipodis matrem Sophocles Iocastam, Homerus Epicastam mavult. Medæ sororem Chalciopem vocat Apollonius, Pherecydes autem Euenien. Est ubi Hecubæ pater Cisseus dicitur, est ubi Dymas nominatur. Aliqui Tisiam, & Coracem vfos esse celebri illo reciproco argumento. Alij Protagoram eiusque discipulum memoriæ prodidere. Quid tibi enarrem vetera atque obsoleta quæ peregrina

grina sunt? Romuli ipsius parens non vna comperta est. Nam & inuenies qui Rheam vocet, nonnunquam Iliam dictam, alibi vero etiam Syluiam nominatam legimus. Vides, anus cornicula, vides qui autorum oculos effodere conaris, quos tu in obices offendisti? Non enim nomina quæ tam numerosæ autorum libidini obnoxia sunt, nos augent, sed res ipsa gesta permouebit. Sententia enim multo aptius autoris nomen exornat, quàm sententiam autor. At, inquires, error est aliud pro alio citantis nomen. Sed tamen, quàm nullius momenti vel inde constare arbitror, cùm nequaquam vter dixisset, animum aduertere voluerit. Quòd si Ajax operam tibi dat, vt ex oratorum numero Cicero eximatur: si Hector ipsum ferre non potest, vt aliquot verbis sese defraudârit, credo propter hoc crimen euersam postea rempublicam fuisse. *Marcus Tullius vocem piissimus*, inquit, *tanquam barbaram proscindit, qua multi probati auctores vsi sunt.* At Cicero id inter eos viros vitio vertebat, qui neque tunc reclamârunt: & quorum consensu semel assertum, quod dixisset, postea pro bono, probatòque agnouit. Nec si ea voce vsi sunt ij, qui tibi probi videntur, continuo tanquam barbara à toto Senatu reijci non debet. Sed tu illis qui tuo permissu ea voce vsi sunt, quoniam similem tui vocem amplecteris, assentiris: Ciceroni, qui totius Senatus consensu, totius spe posteritatis eandem ignominia notauit, dissimili tui autori non assentiris. *Facere Contumeliam*, inquit, Latinè dicitur: at id Ciceroni quasi non probè dictum taxatur: in *Eunucho* nanque Terentiana Thais ita loquitur. *Nam si ego digna hac contumelia sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.* Opinor, inquit, *tacite repeti contumeliam.* Mirificum sibi facinus fecisse videtur, si eandem vocem alteri verbo reddiderit. At id etiam pueri sciunt. Quid si tam præstantis esses memoriæ, quàm acerbi animi es, si obseruationes non irrisisses, non tantopere nunc laborares. Quare non agam tecum inimicè, sed humaniter eo labore te leuatum mea opera volo. Audistín' vnquam ex oratione Catonis, quam pro se contra C. Cassium habuit ea verba? *Atque euenit ita Quirites, vt in hac contumelia, quæ mihi per huiusce petulantiam factum itur.* Ex Plauti item *Asinaria* poteras huc seruum excitare, cuius testimonium futile atque ineptum, hoc in iu-

dicio putare non debuisti, qui ista tua tragoedia Dauum agis. Is igitur seruus ita loquitur, *tu alteri contumeliam facias, tibi non dicatur?* En quanto beneficio meo vteris, qui te tam multa doceo, quæ aut nullo modo noueris, aut perperam didiceris, aut turpiter oblitus fueris: te tanta in calumnia deficientem excito, collapsum subleuo, tantum abest vt tua ista venena pertimescam. Quamobrem tot tantæque edoctus, id quoque à me doceri debes. Ciceronem non id reiecisse tanquam nemo vnquam sic locutus fuerit, sed quod tunc ita nemo loqueretur. Non enim dicit, quis sic vnquam locutus est? sed, quis sic loquitur? Idem porrò vitium est & inaudita, & obsoleta loqui. At ita euenit vt quod tanta ætatis illius autoritate desitum erat, tu pari arrogantia instaurare coneris. Non enim quæcunque veteres impolitius dixissent, statim ab ea elegantissima ætate recepta sunt. Et cum idem Cato, idem Plautus multis dicendi formis vsi essent, id castiores linguæ haudquaquam sibi licere voluerunt. Quod vt apertius cognoscas, vel ex Terentianis eloquutionibus amplius intelligere est, quarum quasdam quamlibet puri auctoris, ne probamus quidem. Non enim post illum quispiam oratorum dixit, *tibi*, aut *mibi decere*, quod quidem extet: qua dicendi tamen forma ille vsus est. Neque multa alia quæ, ne fastidium pariamus, apponere supersedebo. *A voce nouissime & nouissimus*, inquit, *abstinuit Cicero, quibus vocibus Salustium optimum auctorem, & M. Catonem vsos ferunt.* Etiamne id vitium, ac non prudentiam Ciceronis dicis? Eum hominem qui Latinam linguam tanta cura illustrare studeret, nouissimam vocem formidare prudentiæ fuit, prolata autem sententia non damnare, qua cæteri vterentur, modestiæ. At quare non sequutus est Cicero tantorum virorum iudicium? Quare? quia maluit solus culpa carere, quàm cum cæteris veniam poscere. Quia maluit Lælium sequi, cuius iudicio ea vox damnata esset, cuius iudicio qui loquebantur rectè loqui putabantur, cuius iudicium maluit sequi Cicero, quàm contra illud mereri, vt se sequeretur. Aliud enim sonat auribus tuis improbo nunc verbo assuetis, Erasme, aliud Romano viro, qui tamen Asinianæ calumniæ Patauinitatem Liuius obiectare ausus es. Quam tu quo loco, quo tempore cognoscere, quo modulo Batauis metiri potes? Qua ratione Teutonicus vitium

illud conflari, quo iudicio dignosci dices? Si omnes voces Romanæ sunt, si vniuersa structura ex veterum cementis, lapidibus rediuiuis, incorrupta materia constat, si candor ille illam felicissimam ætatem etiam superat, si omni inuidia, omni calumnia maior est, quam in lacteo illo flumine labem labes deprehendas? Cùm tamen illius sententiæ ne his quidem qui obiecerat, cæteros Romanos habuerit assertores. Sibili elementum inter duas longas vocales à Cicerone geminari vitio putat. At id Quintilianus, vnde hæc didicisti, non Ciceroni, sed toti illi, atque mox subeunti ætati attribuit. Quamobrem si tantum tibi impudentiæ est, vt quod omnium fuit, vni ascribas, si tantum confidentiæ, vt aduersus centum annorum totius vrbis Romæ vsum, peregrinus atque semidoctus impetum facias, iam istius tuæ temeritatis vel hoc vnum iudicium esse potest. Quid quod tam audax impostor non agnouit, haud temerè in voce hac *caussa* mediam geminare consonantem? Non enim ex illorum vfu, sed certa ratione factum est. Siquidem ea vox concisa nunc est, quæ olim *cauissa* fuit, eadem proportionem qua *fouissas* integrum dixerunt aliquando, nunc autem *fossas* diminutum. Exit deinde ab eo quod orationis initio pollicitus fuerat. Cùm enim de Ciceronis eloquentia quæstio sit, quæ prosa oratione contineretur, ad poëticam illius vim, tanquam aptiorem ad reprehendendum, sese confert. At quale tibi videtur id carmen, quod totum illius ætatis fuit? Quod si damnas, non Ennium solū, quem tu contemptui habes, sed totum Romanū æuum ad Catullū vsq; damnes necesse est. Is enim cū aliquot paucis, Caluo & Cinna primus mira dicēdi suauitate duritiam illam veterem atq; horridā emolliuit. De Lucretio verò quid dicemus? An is tibi visus est quem tua petulantia dignum duceres? Atqui neque illius doctrinam, cuius tu fundamenta complicibus tuis Lutheranis iaciebas, cōtemnere debueras, neq; numeros minus fluxos salua iudicij tui constātia carpere poteras. Siquidem Horatius, cui tu te vni addictū iactas, eodē versus genere haudquaquā felicius fuit: quā tamē tēpestate tā grādis Poëta Virgilius florebat. Varus vero & Gallus, atq; ijs maiores nati Cinna & Catullus, tāta suauitate, tā lepido numerorū fluxu vsi fuerāt, vt omnia deinceps sæcula ad

modulos allecta sui exemplo habuerint. Neque vero Horatio detrahimus in inuentione ingenium, in sermone puritatem, in sententijs occultos sales, figuras, numeros. Totius orationis succum sapidum ac frugi ita admiror, vt ne tibi quidem cedam: sed numerorum iuncturas, lubricos lapsus, non indecoram venerem, sublato autorum titulo, in vtroque ita desiderari, vt Ciceroni ætas illa, Horatio argumentum obfuisse videatur. Cùm verò versus mihi narras quos operibus suis ex Græcis tragædijs parum feliciter versos inseruerit, in quorum numeris idem sibi licere cum veteribus putârit: Quam tu limam huc ob quatuor tantùm versus affers, quanto maiore operæ precio totam in Latinitatem vertere debuisti. Quis enim vsque ad Senecam senarios iambos aliter scripsit? Nam quòd Horatius tuus patrios iambos à se primùm confectos gloriatus est, præripuit iactatione gloriam Catullo, quam ille prior vero labore sibi pepererat: qui neque compositis numeris, neque felici oratione, neque puritate, neque elegantia cedit: acerbitate autem multo etiam anteit. Sed Ciceronem ijs abusum mensuris calumniaris. At vero quî aliter locutus esset Græca Latinus, quàm cuiusmodi Latina apud alios comperta recitabat? Id quod æquè irridere tam impudenter veritus non es. *Horridos*, inquis, *versus atque incultos inseruit*. Quos insereret igitur, qui non extabant? an Virgilianos, quos nondum viderat? an tuos? At te tam præclaras tuas gemmas inter eas sordes tuæ orationis, quam proscindis, indignaturum diuinabat. At nunc quòd id non fecerit, indignaris. Ignosce tamen illi, Erasme: non potuit ante nouisse te quàm nascereris. Et nunc illa tibi vetera sordescunt? At nō Ædilibus immani pretio eas fabulas comparantibus, non applaudenti populo, non approbantibus theatris sordescabant. Porro autem sapientum sententias satis habet Cicero referre, non fucos. Quanquam in illa horrida veterum poësi tam non anxie astricta, non contortas sententias, non inuitorum verborum occupatas sedes inuenies, sed liberam sententiarum maiestatem, saluum elocutionis sudorem, sanam structuræ æquabilitatem, verborum splendorem, numerorum concinnitatem. Vbi nihil pœnitendum deprehendas, nisi quod ea tempestate condita essent, vbi dissimiles tuis mores æqua-

lem sibi poscerent orationem, quam tu irrisurus esses. Sed quo autore inferi versus prohibes? Annon fecit idem Plato? non præcipit id Quintilianus? non hoc agit Lucianus ille tuus, cuius venena tanto tibi studio appetita sunt? Nam quicquam de Aristotele nolim contra tuam istam petulantiam afferre, quem tu adeo despexisti, ut scholæ tantum nomine per contumeliam dignatus sis, omnesque illius studiosos in contemptum *scholasticos* appellâris. Quam ob causam quoties istis disputatoribus, ut iracundiores sunt, stomachum mouetis, contra eos *tabernarios* appellare solent. Hiulcam Ciceronis orationem subeuntium vocalium frequentia dicit esse. Etiamne id ineptis, ut quod ille ita fieri necessario declarauit, tibi id retractandum reliquisse arbitreris? At ob id Theopompum errasse volunt, quod eiusmodi vocalium concursum effugerit. Id quod tamen ne Thucydidi quidem elaboratissimo dicendi artificis curæ fuit. Ac ne Platoni quidem ipsi non in *Dialogis* modo, sed in *Funebris* quoque *oratione*, cuius excellentia id merita fuit, ut quotannis anniuersaria recitatione publicis omnium Atheniensium suffragiis dignata sit. Cum igitur tot florentissimorum ætates oratorum subsecutæ sint, tot tantæque cuiuscunque generis ingenia pullulârint, nemo vnquam vocalium concursum illum effugiendo id meritus est, ut eius oratio pro illa hiulca, Platonica recitaretur. Præsertim cum rei nouitas toties iteratæ orationi officere debuisset. Quamobrem id ipse Cicero ab sese dedita opera factitatum prædicat, tantæque esse statuit suauitate, ut quæsitam illam negligentiam ipsi orationi lumen atque gratiam afferre indicârit. Et Gellius id vtrò à quibusdam ad orationis concinnitatem etiam affectatum scribit, inter quos Catullus quoque commemoratur. Cuius in manu multo fuit facilius corrigere quod prauum esset, quàm tibi quod esset rectum dignoscere. Quod cum non despexerint, sed probârint, non reiecerint, sed affectârint, non sustulerint, sed statuerint, multo aptius consuluere auribus eruditiorum quæ non læderentur. Id quod & Sallustius omnium scriptorum numerosissimus nusquam aspernatus est. *Vbi vero ita*, inquit. Deinde, *vbi ea impetrata semper boni fidelisque mansere & cuncta à bestia Albino.* Et cætera etiam quæsisse videtur, ne tibi omnium iuncturarum

exactissimam trutinam obijciam Virgilium Poëtam. Omitto enim *sub Ilio alto, & insula Ionio in magno, & sexcentis alijs in locis* qui id non admiserit solum ubi sese offerret, sed etiam arcessiverit in quarto diuini operis, cum dicere potuisset, *aut quæ spes inimica in gente moratur*, maluit ita hiare, *aut qua spe inimica in gente moratur*. Et in quarto *Georgicorum* ubi erat in promptu dicere *Flerunt Rhodopeia saxa*. Maluit *Rhodopeia arces*, qua ex obseruatione tantam in oratione virtutem Demosthenes indicauit, ut etiam conquisitis vocalibus, id affectasse videatur. Nam si orationem quam pro *Phormione* habuit, legas, non solum eadem vocalem seipsam excipientem inuenies, ut *ἀ ἀν ἡ Σιγία*, quod *ἀπερ ἀν* tuo iudicio adblandiri debuisset: verumetiam additam vocalem cuius usu tum carere potuisset. Dicit enim *ἀδινου ὁ ἑαυτὸν ὀυποῖ, ἀπαλλαγῇ πρ*. Cum tamen *εἶπε* dicere potuisset, si ea quæ tu improbas, non probasset. Sed & hoc mihi nihil profuit, si non eadem in oratione multo maiorem hiatum comperieris. *Ἀπολλοδώρου* inquit, *τετρί, ἔτε Σίλω*. Etenim cum hiaret multum, ne eadem diphthongus concurreret, quæ omnium obscurissima est, addito vastiore hiatu rem composuit. Ecce tibi, Bataue, quemadmodum hiatus non solum non turpis est, immò vero necessarius, non solum non lædit orationem, immò vero eius vitia sanat. Atque equidem miror qua ratione id artis damnes, quod natura quadam etiam in singulas easdemque simplices irrepperit dictiones. Nam in odio, oratione, copia, tædio id suo pte ingenio natum est quod à Cicerone factum stulte insectaris. Iam vero & eadem sibi ipsi subeunte non solum absona oratio non fit, sed contra additur decus id, quod Virgilius atque Salustius ad grandiores orationis sonum suis scriptis partum voluere, id quod in verbis *cooriri, cooptare, coopertum* manifesto compertum est. *Officiorum* exordij periodum nono demum versu absolui criminatur. Quid id ad te si vel decimo, quod ille vno tamen spiritu protulisset? Hem, Erasme, ut intelligas quanto vel ea virtute quæ non maxima est in oratore illo, iam sis inferior. Quanquam ij nostrates scholastici, qui tibi inuisi sunt, vel minimo tuorum poculorum tam grandem illam periodum contineri posse prædicant. Sed ut memineris id aliorum quoque exemplo illi licuisse quod ista tua tam importuna procacitate nefas ducis, legas censeo

Olynthiacam primam orationem : legas eam quæ pro *Ctesiphonte* tantopere laudatur. Non calumniabor , versutissime quod tu facis , nonum versum, quos tu minutissime secas , sed ad sexagena verba tibi vnica periodo cum Demosthene pronuncian-
da erunt. Sed nequaquam tibi tam delicato homini scripsit il-
lum librum Cicero , qui diuinabat te suos libros , atque cum
adeo in quo decori præcepta continerentur , neglecturum.
Pergit deinde orationum operumque aliorum Ciceronis exor-
dia tanquam tribus ad comitia citare : in quibus dum imita-
torum prætexit castigationem , tres aut quatuor formulas ex-
plicat , quibus Ciceronem addictum fuisse videtur intelli-
gere. Cùm tamen inter tot epistolarum , tot voluminum mil-
lia sex, aut ad summum octo, initia ab eadem syllaba incipiant.
Atque ibi tam acer iudex , tam accuratus obseruator oratio-
nem ad *Equites* habitam pro Ciceroniana recensuit. Quam , si
tantum polleret animi vi , tanto esset iudicio , quanto vide-
ri vult , nihilo magis esse Ciceronis quàm in *Catilinam* decla-
mationem planè deprehendisset. Iam tibi non succenseo, Eras-
me. Quid enim de Ciceronis operibus iudicare velis quæ tibi
sunt ignota, nescio, arbitrorque te bonum virum illius opera per-
currisse, non perpendisse. Vt facilius ad illa tua singularia stu-
dia quibus religionem nostram lacerares, te ipsum conferres. At-
que ipse cùm imitatores eludere velles, tuo consilio atque sua-
su circunlata iactas aliqua Ciceronis pariter & recentiorum
quorundam fragmenta, quæ ita placerent aut displicerent, prout
illius aut horum nomine tituli transferentur , atque vt ad ipsum
Ciceronem referebantur perinde probata esse. Iam iam iudicem il-
lum deprehensum arbitror, Erasme, cuius tu nomen , quæ in te
est immanitas, more tuo, qui neminem vexas , suppressisti. Quem
tu alium censes fuisse quàm te ipsum? At rursus nobis data ver-
ba credidisti , cùm declamationem , pro Ciceroniana oratio-
ne ad *Equites* , supposebas. Vides quantum inter te Italumque
hominem, quam nationem tu *sciolum* vocas , intersit? cuius
tu aures vel rudis scholastici fallere non potuisti. O nequam,
si tibi notus es , & si non notus, infelicem? Nam si illa falsa
pro veris subiicis, falsi crimen subis , si ita prorsus iudicas , in-
scitiæ nota affectus es. Vtrò autem te verteris , non boni

viri nomen effugere non potes. Legentur hæc apud posteros, Erasme, atque ita legentur, vt si quid pudoris reliquiarum in tanta animi peruersitate esse potest, antequam id scriberes, malles vitam cum morte commutasse. Dic, amabo te, si ea in quibus Ciceronis solæcismos iactas, esse negauero, quid tu mihi respondebis? quibus argumentis? titulo? At etiam Gallionis libri ad *Herennium* cuius essent, abs te ignorabantur: eadem ratione illius erunt. Si de stilo atque dictione cuncta perpendis. Quid agebas, cum eam legeres orationem, quam nos expunximus? Iam videtis, OPTIMI ADOLESCENTES, quicum bellua nobis res sit, cui neque sua, neque aliena nota sunt. Et tamen seipsum iudicem constituit pro vniuersa republica literaria, quam, exciso capite, tantopere funditus euersam cupit tanta inconstantia, vt peculiari sua se leuitate superasse videatur. Cum enim Ciceronis memoriam sublatam velit, se tamen audet dicere veram germanamque Ciceronis esse prolem. O carnifex, tu te illius esse prolem dicis quem necasti? O parricida quem admodum audes aut mentiri te satum eo parente quem iugulas, aut iugulare quem mentiris? Quos tibi equuleos, quas catenas imprecabor? O furia quibus te hæc scripturum sperasti? Aniles fabellas tuas è Græculis vanitatibus ad fallenda adolescentium studia tractare te putasti: quanquam hæc supplicia vt deprecare, ingentes mox eiusdem laudes exageras. Et quem *aridum* atque *elumbem* atque *subinanem* notabas, eundem *diuinum* repetis prædicare: quasi cuius scripta sint eiusmodi, vt in ipsis illius etiamnum mens spiret, atque is genius qui arcanam quandam afferat energiam. At ne tibi propter hoc ignoscere nos putes. Hæc tibi non credimus, sed doctis idem dicentibus. Hæc tibi non debemus, non accepta ferimus, sed omnibus seculis de illo hæc eadem prædicantibus: cum præsertim te non laudandi Ciceronem consilio, sed deterrendi nos ab imitatione, petulantia fecisse constet ex verbis, quæ maxima cum illius laude & leuitate tua subiecisti. *Cicero*, inquis, *nasci fortasse potest aliquis, fieri autem nemo*. Vbi quid tibi velles, nesciebas quidem. Nam quemadmodum ille non statim natus est tantus, quantus postea fuit, sed factus est: ita autem factus est, vt à natura ingenij semina adeptus sit. Eodem quoque pacto quis, postquam
 ita natus

ita natus sit, talis quoque fieri potest. Sed nihil mirum circulatorum mercenariarumque garrulitatis venditorem à Philosophiæ studiis abhorrentem tam absona locutum esse. Et si ita nasci debet is, Ciceroni similis futurus est, satis nobis sit, si modo nasci potest. Nam tu mirificam abstrusamque rem imprimis enucleasti, qui neminem fieri posse oratorem antequam nascatur multis nugis contendis. At ne ad Ciceronem quisquam ab eius genio auersus, sese accingat. Num tu igitur totum orbem ab eius genio exclusisti? at qui non solum ad Ciceronis imaginem inuita Minerva componendi non sumus, sed Quintiliani quoque præcepto ne ad oratoriam quidem vel spe tantum percipiendam. Nam quamobrem ad rusticum opus faciendum aliquod etiam destinauit? Quanquam quid in his ego diutius immoror? cum vel infinitos Cicerones nasci posse, infinitosque illius prodire genios concedere cogaris, qui tam vili ipsum aestimasti? Immò vero tua sententia facile quis etiam multò excellentior ortus iam sit Cicerone, quem tu quidem omnibus autoribus literarum aliqua ex parte etiam ijs quos nunquam legeras, postponebas. Quare cum nihil eximium haberet, cum virtutes vitijs proximæ sint, cum imitatio plenam rem non exprimat, sed defluat, non erit Cicero imitandus. Quoniam in eius summas virtutes si vires intendamus, in vitia virtutibus proxima delabi necesse est, vbi (vt tanta inter se pugnantia omitam) venit mihi in mentem quàm otiose talis Philosophus irrideri possit. Quasi verò intra summas virtutes quas Stoici finiebant, quispiam consistere non possit; multo citius quam in vitia delabi. Nam cum per virtutes quasi cum ab avaritia per liberalitatis gradus ingrediaris, antequam in summo sis, antequam prodigalitatis periculum subeas, nonne certis limitibus præscribere teipsum potes? Sic & intra diuinam illam eloquentiam multi magna cum laude versati sunt, cuius illos haud quaquam debuit poenituisse. Nam etsi virtus medium inter vitia, quasi centrum in circulo describitur, non tamen puncti vicem obtinet, sed multam partem diametri sibi vindicat, quanto à circumferentia magis abscedens tanto propior cumulum illum laudatiorem. Ita propterea ex actionum

frequentia effici id, quod *habitus* appellant Philosophi, dicimus. Ante igitur quàm habitus ille qui *virtus perfecta* dicitur, perficiatur, is qui iteratis actionibus studet, vitiosus, opinor, non putabitur. Igitur summum hoc bonum inter & summum illud vitium ea intervalla, naturæ iussu relicta sunt, vt quoniam repente optimi esse non possumus, via saltem ad eum cumulum haudquaquam interciperetur. Atque hæc quidem tibi tam grandi natu nequaquam canimus auerso per ætatem ab ea veritatis disciplina, à qua te aut peruersa natura, aut nimia genij indulgentia retraxit. Sed vt OPT. ADOLESCENTIBVS, quorū eloquentiæ vim integrā atq; incorruptā indignabaris, quanta ipsis venena parares, ostendamus: Præsertim cū & summā valetudinem ne optandā quidem statuas, quam labefactari aliquā necesse sit, quoniam ibi consistere nequeat, atque iccirco in ægritudinem necessariò collabatur. Atq; huius quidem vmbram sententiæ, à cuiusmodi luce sublegeris, fatis compertum habere videor. Ex Hippocratis *Aphorismis*, opinor, sed quam malè intellectis, iam hinc perspicuum faciam. Agedum bone Æsculapi, nōsti quam lata sanitatis interstitia ab ipso Galeno constituantur? Nōstin' aliquos ita sanos apud ipsum esse, vt in præsens tamen quales sint iudicētur: alios vt magna ex parte vitæ ita sint: quosdam vt semper tales habeantur. Paucos autē esse quos omnino sanos vocet? Te igitur quem in ordinē cooptari velis? An eorum qui omnino sani sunt optimum statum negabis? cū tibi non eligas aut saltem semper sanum esse. At iam pertimescebas tibi esse quempiam in morbum incidendum, cū tamen id generis homines, haud vllō vnquam morbo tentari eidem Galeno persuasum sit. Quod vero ex Hippocratis sententia pro te astruis, ita intelligas oportet, summā valetudinem, quæ in eiusmodi corporibus est, quæ à Galeno in præsens tantum sana esse dicuntur, agnoscamus. Eam igitur valetudinem, cū summa est, ne in peius dilabatur, aut præbita portione, aut soluta vena, aut cibi abstinencia præcipit cohibendam. Hem Erasme quanto pudore tuo, quanto gloriæ tuæ periculo ab iuvene homine, à rudi oratore, à non oratore, à milite, ab Italo, ab eo qui peruelit se, & dici & esse Ciceronianum, docearis: Videntur tibi ex-

dem disciplinæ in moribus, in Dialectica, in scientia naturali, in Medicina, in Mathematicis, inter colloquia tua comprehendi posse? Quæ ego quidem, haudquaquam perdidici, sed ab alijs luculentissime dictata rudius tibi narro, non ut melior fias: ea enim fabula furdo canitur: sed ut ne nos ipsi tui exemplo deteriores euadamus. Quare succensere nobis non debes, si & pro publica omnium causâ, & pro mea ipsa, & pro tua, si voles, laboramus. Acerbius hæc in te dicta putas? quid si illorum Italorum, in quos rabie tineta missilia eminus iacularis, aciem cominus intuereris, quorum congressum toties exhorruisti? Tun' me iubes à virtutibus abstinere, quoniam vitijs vicinæ sunt? O Epicure, summo loco natis viris liberalitatem, quoniam profusi esse possint, interuvertere conaris? Tu magnanimitatem pessundas, quod furtim temeritas obrepere solita sit? Tu me à recuperanda auitarum sedium dignitate detertere vis; propterea quod maiores mei cum eas obtinerent, à tyrannide haud penitus abesse fortasse visi sint? Omittamus omnes summas virtutes, sanctos viros ne imitemur: simulationi enim erimus propiores. Inopes ne subleuemus: ostentationi enim hæc proxima sunt. Omnia diuina iura contemnamus, quoniam ij calles angusti præruptis præcipitibusque discluduntur. Videtis, OPTIMI ADOLESCENTES, cuiusmodi iudicium, qualia præcepta, quas turbas cicat vobis in luce ciuili? Omnia iura humana, diuina miscens, confundens, tollens, ut nihil aliud quàm immanis belluæ impetum illius oratio habere videatur. Quamobrem minimè mirum est, in calce Dialogi suasisse, ut ne optimis semper vteremur. Quoniam varietas tum in literis, tum cibus oblectare soleat: cum tamen in varietate, suo quæque genere, etiam optima esse possint. Quod si non iam varietati modo studes, sed & deteriora quædam à nobis appeti interdum dicis, id ipsum debilis stomachi, aut languentis, aut corrupti esse scito. Quocirca non ita erit uti tu insimulas, à nostris bibliothecis omnes literas præter Ciceronianas excludi. Quanto enim vniuersæ eruditionis cumulo, eiusque integræ, atque ex innumeris pene petita libris te anteeant, iam vel ex his manifestum est.

Id quod vel de ipso Cicerone tibi ipse semper contradicens assentiris. Eum enim cum in ciuilibus actionibus *primæ laudis virum* dixisses, in alijs autem interdum illa gloria inferiorem, eiusdem orationem nunquam satis laudatam, excellentibus eius virtutibus connumeratis in cœlum tollis. Quas tamen virtutes sub iniquo iudice pro vitijs haberi posse profiteris. O Erasme, ab illo iudice ad te appello, quem iudicem opinor non nōsse te atque illi male velle, quem tu calumniatorem atque impudentem mox appellas, qui conetur quicquam illius reprehendere orationis: nusquam enim illam tu tuo isto Dialogo reprehendisti. Post hæc sibi applaudens, *Socraticis*, vt ipse scribit, *argumentis* ita statuit, non debere nos, quomodo Cicero dixit, dicere, propterea quod nunc alia sint imperia, magistratus, curia, forum. Quidni? Num Cicero cum ad Quirites verba faceret, *Sabinos pastores* appellabat? cum in curia diceret, nominabat *Areopagitas*? cum apud Cæsarem Q. Ligarij causam ageret, *Alexandrum Macedonum* vocabat? Annon apud omnes idem Cicero? Annon Reipub. statu mutato, eadem fuit Ciceronis eloquentia, nominibus tantum, atque aliquot affectibus immutatis? Si pro Milone verba facit, si Marcellum laudat, aut Pompeium exornat, aut Archiam defendit, aut Sulpitij memoriam consecrat, ita eodem modo nos pro rerum natura, pro materia, pro tempore, pro personis, dignitatis atque orationis nostræ habebimus rationem. Quamobrem de religione nostra mutatis tantum nominibus, iudiciumque honorificis appellationibus, quis referri verabit Ciceroniana eloquentia quæ alibi barbarè effusa sunt? Quod si ita est vt hæc ipsa religio omnino respuat ornamenta, quorsum nugæ tuarum paraphrasium? quibus te non solum interpretes, verumetiam Marcum ipsum diuinæ afflatum eloquentiæ spiritu dicendi genere superaturum sperasti. Quæ si tua loquacitate adumbrantur, quid causæ erit quominus diuina illa eloquentia illustrius exprimantur? Quam rem tu quoque, leuissime transfuga, alibi confiteris, Ciceronem, quæ olim dixit, præstantissimè dixisse: Et quæ nostratia non dixit, eadem facultate fuisse dicturum, quo nemo felicius dicenda tradiderit, nemo tradita di-

xerit absolutius. Si igitur ille hæc ita dicturus fuit, quo modo illa dixit, quam ob causam, eorum imitatione hæc ita dici non queunt? Nam quod attinet ad quædam verba quorum insolentia fretus præsentium rerum statum Ciceronianæ dictioni reclamare clamitas, id ad iuncturas nihil attinet, nihil ad figuras, periodos, vim, perspicuitatem aptam, compositam, concinnam: quemadmodum Stoicorum verborum monstra quædam nequaquam obfuere, quominus inter illustrem illius orationem mitiora placidioraque tractarentur. Neque si quis, quem non commemoras, Romæ minus apte egit, non multi alij quoque mali oratores extiterunt. At Ciceronis culpa euenisse cum dicis, id quæ ferri potest? Annon ij, qui Ciceroniani non sunt, aliquando eiusdem notæ iudicati sunt? immò vero vel frequentissime. Quamobrem nō quod ille male egit, nobis illius exemplo silendum est, sed ne alius male agat, non est silendum, præsertim cum non à Cicerone id illi vitium oblatum sit, sed propter ipsum Ciceroni tua obuenerit obrectatio. Atque Phædrum quendam cum nominasset, statimque calumniam hanc introduxisset, *nomen, inquit, viri supprimam, ne viuentium quempiam arrodere videar*. O virum astutum, qui inter sepulchra vita functos mauult arrodere, quoniam ij sese tueri non possunt. O virum moderatum, qui Phædro parcit quanquam pinguiissimo, Ciceronem autem quem exili tamen collo fuisse scribit, arrodere minime dubitauit, qui omnium recentiorum etiam viuentium nomen, dignitatem, ordines odiosissime obturbat. Tanto magis à Quintiliani modestia alienus, cui viuorum nomen attingere fuerat religio. Interrogat deinde an pro *Optimo maximo Iesu Deo nostro*, *Iouis* vocabulum subdemus, pro *Virginum regina Maria*, *Dianam*. Id vero stultissimi hominis est interrogare. Numnam pro *Erasmo* appellabo te *Lucianum*? Atqui commodius poteram: In hoc enim ipso ex commentario, quem de tractandæ Historiæ ratione conscripsit, imitatus es, cuius illiberalem taxandi morem sequutus es, cuius ad exemplum irridendis religionum nostrarum luminibus, teipsum comparasti. Num tibi Timonis nomen supponam? Atqui decuit: humani enim generis odio flagrare videris, qui præter te vnum probes

nihil. Num Porphyrium? At noti sunt sanctissimis collegijs tui Commentarij, quorum impietatem omnibus suffragijs damnârunt, quorum labes vt expurgaretur medijs Lutetiæ foris, suggerente etiam populo, ignem publicè concremârunt. Subdēdæ erant illæ animo tuo faces Erasme, quibus fieres purior, non immerentibus chartis, quæ tuis oblitæ monstris, eo ipso satis pœnarum dederant. Vt intelligas longè dissimiles tui nos esse, quibus tantum erroris obijciebas, vt inter orationes nostras redemptoris suauissimum, ac dulcissimum Iesu nomen exhorresceremus. Vtinam tibi Erasme ille ipse eam mentem dedisset, vt ab suo nomine abstineres, cū tu tāquam popinonis, aut institoris cuiuspiam compotorem inter moriones colludentem statueris. At tui dissimillimus Salomon eam sapientiam non inter stultos, vt tu vis, sed in æterni Patris sinu perpetuo lusu oblectatam prodiderat. Quare frustra tu quidem sperâsti, Ciceronianos huic calumniæ non responsuros, quoniam nomen illud scriptis his esset identidem inferendum. Iam igitur defines calumniari: prophanarum rerum vsum, Ciceronis prætextu animis obtineri, verū nostrum IESVM CHRISTVM simulari. Ecce tibi quā apertè mentitus es. In me omnes ad te loquuntur Ciceroniani, quorum eloquentiam in inuidiam per hæc mendacia trahere conaris. Cū tamen in calce Dialogi nullum magis autorem pueris in sinu habendum censueris, qui in eloquentiæ luce educarentur. At tu Ciceroni aliquos pares faciebas, alios præponebas, alibi tanquam vitiosum effugiendum dicebas, quem neque posse imitari videremur, neque velle deberemus. Quare igitur puerorum ætatem improuidā atq; simplicem ludificaris? fallaci obijcis labori, perdita spe irritas? turpi prouincia implicas? Quare opinione tua nostrāq; frustraris? Quem in sinu foueant, tanquam anguem labori, atque spei, atque indoli suæ insidiantem? *Sed vt emulentur, inquires fortasse, non vt imitentur: quoniam qui emulantur etiam melius dicturos sese sperant.* At, ad cuius apicem aspirare tua sententia non possumus, quomodo superabimus? Cū Ciceronianis virtutibus vitia proxima sint, quonam pacto pueri foueas illas euitabunt? Quantos limites sibi præscribent? qua ratione superabunt æmulando, quem imitando

æquari posse negas? Ad argumentorum iam hinc fallacias ruit, atque aliquem Ciceroni parem esse posse dicit, qui tamen illi sit dissimilis. Smaragdum igitur, & pyropum simul comparat, æquatque, dissimiles tamen. Sed & grammaticas istos obliquarum sinu rapi fallaciarum, ac cæteris idem velle persuadere, eiusdem prorsus dementiæ est. Eiusdem propinqui generis comparisonem te facere oportebat magister, inter pyropum & pyropum, diuersas species subditas conferendo, atque ita oratores inter sese committere, ut quotus quisque extaret, videremus. At cum summum genus lapillorum mutuatus, diuersa genera coniungis, falleris iam. Hoc enim erit Ciceronem cum Liuiio, cum Virgilio comparare, quos inter se suo quenque genere, æquales maxime confitemur. Quid si hic aliquis eorum scholasticorum è Sorbona, quos honoris causa nomino, quos tu ineptus irritas, nunc surgat, qualem tibi gratiam referat? Quid enim respondeas, si ita loquatur? Pyropus smaragdusque nequaquam æquali precio sunt. *Dummodo cætera, ut aiunt, paria sint.* Nam si species impares non sint, statim easdem esse necesse est. Licet enim genus æqualiter in omnes partitum sit, differentiæ tamen aliæ alijs præstant, quibus constitutæ species eadem ratione inter se præstare coguntur. Nam quod in qualitatibus *similitudo* dicitur, in quantitate id *æqualitas* est. In ea vero quam *substantiam* vocant, *identitatem* esse statuerunt. Audis Grammaticæ, quæ tibi dicat pallidus ille, atque horridulus scholasticus, à colloquiorum tuorum hilaritate quidem longè summotus, sed vero animi pabulo, puro sapientiæ succo nitidus, ac florens, qui & vocis sono minus recepto statim te verberauit, cuius tu studia si vel tantillum imitatus esses, nequaquam pares ad fallacias diuertisses. Cùm de rerum similitudine argutaris; *simia*, inquis, *homini omnium animalium simillima est, & turpissima omnium tamen.* At aliud est vnaquaque in re figura, quæ lineamentis continetur, aliud forma, quæ ut res ipsæ sint, efficit. Dico tibi igitur, in simia si hominis forma viget, si diuina animi nostri latet vis, si à recto id quod homi-

nis verè est, non abscedit, satius multò fuisse tibi simia vt esses præoptare, quam homo is, qui præter hominis figuram haberes nihis. At simius tuus hypologus mauult se pauonem esse, mauult camelum,quàm simiorum formosissimum,credo etiam porcum diceret atque asinum. Porro non est imitatio, vbi error est.Homo igitur homini similis,simia vero non,in qua multi errores deprehenduntur. Eadem ineptia tempus conterit circa *Asini* vocem,atque *Cuculi*,quem tamen odio credo Ciceronis, ne Latino quidem nomine dignatus est. Maluit enim vbiq̃ue *Coccyem* dicere: Ad humanam vocem eos propius accedere, quam luscinia: Et tamen lusciniam præferri. Aliud est, ô bone musice, sonus vocis, aliud ipsi, vt ita dicam, articuli. Quamobrem ij quoniam in cuculo & asino desiderantur, in luscinia adsunt: vtra tandem eligeretur in promptu est dicere, ac propterea eadem luscinia non iam cuculo comparata, sed homini quoque cantu ita præfertur,vt cùm cantoris cuiuspiam guttur, accentiuñculasque laudare volumus, luscinia ipsas comparemus. Quòd si inutilem ignotumque eius cantus flexum, atque anfractum cum hominis oratione vel horridæ atque rusticæ vocis conferemus,pro nihilo despicietur.Nego tibi in homine summum robur, nego acutissimum visum, nego perfectam celeritatem, nego suauissimam vocem. Non enim propter hæc homo factus est, propter animi vim, quam cum Deo Optimo Maximo communem habet. Cætera omnia mediocria,& sana, non ad impetum capiendum, vt in belluis, pecoribusue, sed ad illius eiusdem animi vsum constituta. Quare cùm falsa hypothesi vsus sis, ne non semper falleres, fingeres, mentireris, haud mirum si hypologum tuum modo camelum, modo asinum effecisti, modo aliorum pecorum corium, corque induisti. Iam vero cùm Catonem Vticensem sæpiùs persuasisse,quàm Ciceronem dicit, non imitatores iam comparat, sed ipsum principem minùs eloquentem dicit: quam impudentiam ex Historijs quas nullas super ea re haberet, nequaquam testimonio comprobauit. At verò quot à causis cecidit Cicero?cui tantum vacauit,vt tam anxie omnia iudicia,omnes in Senatu sententias, conciones, disceptationes numerârit?

Etiámne

Etiámne huius rei numerus literarum monumentis scriptus est? Etiámne tu qui nostram vitam breuem ad vnus tantum viri imitationem deploras, tu, inquam, id otij nactus es, vt numerares? Tu qui à sacris libris ne latum quidem vnguem discedendum iubes, ad tuorum digitorum numerum, Ciceronis omnes Catonisque actiones in foro, in comitijs, in curia, in bello, omnes inter amicos disceptationes, quibus per triginta amplius annos insudauerant, collegisti? Quòd si reum quempiam Ciceronis opera à Catonis ereptum accusationibus ostendam, vter tandem maior eloquentiæ autor videbitur? Annon L. Murenam quem manifesti prope criminis Hortensius accusabat, Cato vero etiam premebat infensius, orante Cicerone iudices absoluerunt? His tot tantisque ineptijs cum frustra decus eloquentiæ maculare tentasset, quoniam satis esse desperabat, propositis laboribus, ab imitando deterere conatus est. *Si præsto, inquit, esset ea eloquentia, haudquaquam reiiciendam arbitrarer.* Qua laude, mea quidem sententia, nullam cumulationem attribuere potuit. Quanto enim quæque leuiora sunt, tanto & parabilia. Cætera magna, ingentia, æterna, operosa omnia, laborem diuturnitate sua compensant, repente orta cito intereunt, atque euanescent, ortus sui finisque parem fortunam fatumque sortiuntur. At versus Dialogi sui calcem humanam vicem deplorat. *Nellem, inquit, valetudinis viteque dispendio eam eloquentiam parari.* Itane, Erasme, agis vt ignobilem abiectamque vitam, nobili atque illustri anteponas? Toto igitur literarum orbe atque ambitu abstinendum fateare, necesse est. Sublato nanque corporis exercitio, ijs horis quas literarum studijs impendimus, intentis animi instrumentis in eam corporis partem, quæ rationis, iudicii, inuentionis moderatrix est, auertitur necessario naturæ opus, ab alendis membris. Frustra enim vis illa, quam Galenus *attrahentem* vocat, laborare visa est. Frustra est ea quæ retinet, nihil habet immutatrix, quod immutet, expultrix quod exigendum est, ne cæteræ quasi in vacuo destituantur, non expellit. Quamobrem neque corpus nutritur, & corrupti humores ex arterijs nequaquam euaporabunt.

Ex illo igitur imbecillitas insidebit, ex hoc morbi subrepent, ex utroque interitus subsequetur. Hinc illi pallores, facies exanguis, oculi caui, frons contracta, infirmus ingressus, ac vacillans. Quæ omnia eadem ratione ut euitas, literarum studiū totum quod earum rerum causa sit, euitare item debes. At non sic Prodicus Hercules, non sic, Erasme, ille voluptatum illecebras, quæ omnem ætatem sollicitare solent, iuuenis adhuc cū virtutis salebris commutare minime dubitauit. Ille reiectis commodorum fucis laboriosam vitæ semitam ingredi præoptauit. Ille virtutem vita, quod hæc sine illa nihil esset, potiore duxit. At non sic Achilles rationes suas subduxit: qui longæuæ ætati breuem gloriam, eamque perpeti ærumna partam prætulit. Proinde ijs exemplis desine territare magnanimos adolescentes, tuūque illum metum umbratilem natis parce tuis. *Vel nimio, inquit, constaturam illam eloquentiam vereor, etiam si assequamur.* At ô rustice, quid egregij nimio constare potest? An non liberum caput propterea nullam recipit æstimationem, quoniam libertas nimio constare non potest? Pro qua non nobis ipsis modo paranda, moriendum est, sed ut eam posteris quoque relinquamus. At, inquires, nemo tantum potest, ut & Philosophiam & Theologiam, & eloquentiam assequatur. Quid tu Platonem infantem putas? at iam tandem desine totum orbem tuo metiri modulo: quodque tu non potes cæteros quoque ne possint, nimis inuidè deterrire: Sed ex alieno genio tuam pensare incipe infirmitatem. Atque id ego nequaquam ita dico, ut contra, me parem tantæ prouinciæ profitear, immò vero nihil minus. Sed tanto modestius quàm tu id ago, ut quamplurimos esse arbitrer, qui id possint. Diuertit hinc ad nomismata, quorum possessores putidiùs, atque rusticiùs insectatur. Ego vero ijs ita usus sum, ut pro lectione haberem: fateorque aliquot in rebus me minus rudem effectum, siue literarum notas legerem, siue imagines contemplarer. Qua tempestate, quod ex Historiarum tacitus hauseram monumentis, cum ijs, quæ sub oculis subiecta erant, conferebam. Atque adeo imperatores ipsos inter sese comparando, eorum quoque facinora, quæ ad vitæ cultum attinerent in memoriam redigebam, cū ex illis li-

neamentis animum meum componerem ad eos cognoscendum, quos mihi, aut fugiendos, aut imitandos proposuissem. Hanc si tu civilem prudentiam reijcis, tollis, dānas, ac ne quicquam quidem librorum legendum censebis, in quibus ea quæ in nomismatis exculpta sunt, contineantur. At tibi eruditio hæc displicet, eam tu contemnis, quid hoc? Saltem nobis permitte: dum tu calicum scyphorumque magnitudinem contemplaris, dum nitorem miraris, nos haurire florem Historiarum, ex ijs innoxiiis notulis quæ neminem insectantur. At sacrosanctæ crucis tibi signum placet, atque semper virginis imaginem apud te mauis. Quid tu canicula nos ab eo signo reijcis, pro quo aliquot patruorum meorum ad Methonem & Eubœam mortui sunt? Aliquot cum Pio Picolomineo superiore Pont. Max. in ipsius expeditionis auspicijs, inter diurnos, nocturnosque labores sibi creditos, inter impositam sibi operam expirarunt? Monumentorum præterea inspectiones obijcis nobis. At quid hoc imperij est? immò vero quid fatuitatis? si obuias habeo veteris marmoris notas, auertere oculos meos tanquam à prostitutis obscœnitatibus, aut occludere, ut in foueam impingam. Oblatum mihi lapidem æui iniuriæ superstitem, iam sexcentos annos totos cum viatoribus colloquentem, hospitem literariæ sedulitatis, humanæ sortis testem despiciam, atque abeam. At ille tuus Socrates interroganti Phædro, quare minus libenter rusticaretur, respondit. *Quoniam semper, inquit, vellet discere. Arua autem atque arbores nolle se docere.* Monumenta igitur quæ nos docent contemnemus? Tu verò nihil nisi sanctum legis: veterum autem epigrammatum impuritates atque obscœnitates nunquam legisti. At olim in Aldi officina optimum virum maximum Planudem impudentiæ infimulabas, quoniam ex veteri Græcorum epigrammatum libro, ut tu deplorabas, argutissimū quodque, ut ipse animaduertat, turpissimum sustulisset. At quāto tutius est legisse cuiusmodi defuncti sint tumulati, quid egerint, quum aspernati sint? Nōne ea prorsus Historia est, cum pro republica occubuisse testantur, pro patria libertate? Nōne idem mihi proponitur imitandum?

Cùm ad Marathonem iter aliquis faciebat, nōne paris gloriæ animus appetens ad parem operam Reipublicæ nauandam excitabatur, vt etiam per eos, qui ibi cecidissent, deierantem Demosthenem iudices attentissime obseruârint? Quid sibi volunt aliud annuæ illæ laudationes, quas Athenis fieri consueuisse tui isti Græci aiunt, quàm vt auditores, cùm eorum tumulos, qui diuersis in locis pro patria vitam prodegissent, coram legere non possent, quasi vnum in locum confertos contemplerentur? Quid publice alii eorum liberos refert, qui in prælio cæsi animam efflârant? Quorsum primi confessus in theatro ijs, quorum parentes in legatione mortem oppetissent? Quid in foro statuæ, cæque non vnæ, nisi vt ad aliud facinus patrandum alius vehementius incenderetur? Hi sunt populares libri qui etiam nolentes excitant, etiam aliud agentes ad sese trahunt. Non enim idem omnibus otium quod tibi est, neque cuius desiderare totos dies licet, contubernaliū sermonibus augeri, librorum lectione componi. Permite & nobis rudibus militibus lectiones nostras, imagines intueri, numismata inspectare, legere monumenta. *At in ijs solæcismos aliquando deprehendes.* O peruersum lapidem, qui tam nobilem, tam delicatum virum detinuisti, occupâsti, fefellisti: fabulam quampiam daturus erat aduersus eos qui nunquam solæcismos admisissent. Adeone ineptus es, Erasme, vti doleas, si quis te est indoctior, præfertim lapis? *Caritatem*, inquires, *meam esse notam volo.* Iam istuc etiam sine iureiurando tibi credi posse, vel Ciceronian Dialogi testimonio comprobatur. An fortasse tu solus videri vis, qui nos à solæcismorum offensione cautiore efficere debeas? At Quintilianus etiam malos libros legendos vult, quoniam bonarum rerum leui, tranquillôque lapsu animi gustus fallitur, dulcedine atq; suauitate delinitus. Quamobrem languidius excipit, quod auidius appetebat, aut non tam alte inhæret, aut simul cum sonitu memoria penitus aboletur: quæ vero asperiora sunt, quæ amara, quæ acerba, quæ fœtida, ea vero animum sopitum excitant, languentem conuellunt. Ita porro monumentorum solæcismi nos item afficient: quos intelligo, qua ratione tantopere fugiendos censeas, quoniam abs

te vno vnicóque cognoscuntur cenfore: nos rudem turbam fugit ratio quemadmodum eos fugere cautio nobis sit. Venio ad signa, quibus hortos nostros, auláque exornatas stoma- charis. Apollinem, opinor, Romæ & Laocoontem, atque alia quædã vidisti, quorum loco, Domini Deique nostri Iesu Chri- sti imaginem potiore reponendam statuis. Hoc est sapere, Erasme, quas tu imagines olim abolendas tanquam alter Apollo Delphicus per Lutheranam Pythiam edicebas, do- ctissimorum sanctissimorumque virorum conuitijs redargutus restituis, ita vt resiperes coegerunt? Id quod & in Cicero- niana calumnia eorundem opera aliquando tibi, cui bene velim, euenturum spero. Nam detracta tibi ab oculis liuoris nebula, derafa membrana inuidiæ ex animo, splendor ille Ci- ceroniana lucis, puriorem in aciem tuam acrius penetrabit. Sed vt ad signa redeam, nunquam mihi probati sunt isti Pria- pi, qui pro hortorum custodibus constituuntur. Fac enim im- puberes non introire, virgines non admitti. At fœdum æquè vel ætate affectis spectaculum est. Sed illi sancti cuiuspiam vi- ri imaginem substitui debere, semper dignum duxi. Laocoon vero tam perfecte elaboratus, quid in te tantum admittere potuit, vt cùm semel repertus fuerit, non alicubi reponatur? vt mirum sit te tantum Philosophum ignorasse, quoquò tu asportandum iusseris, locum occupet, necesse esse. An cò dementiæ veneris, vt eum comminuendum censeas, tanto impendio, tanta cura, tanta opera paratum? At id tibi verò dominus eius vel seriò pernegat, vt qui Reipublicæ non officiat, neminem laceffat maledictis, eloquentiæ commo- da non tollat, religionum ordines non labefactet, impia in Dominum Deúmque nostrum IESVM CHRISTVM non effutiat, indignus visus est ea iniuria, quam tu ipse com- meritus, illi factam vis immerenti. Noli perturbare nobis ciuilem viuendi rationem, noli rusticitatem inducere. Non enim feremus te. Nimis es seuerus, Erasme, nunc, qui tamen nimis alicubi risisti. Tun' imaginem Optim. Max. Dei nostri vbique pictam, vbique sculptam vis? At non in cloacis: at non vbi locis publicis, vt veniam præfatus loquar, vrina reddi-

tur? En aliquot loca tibi eius rei immunia, quæ tu quominus loca sint, efficere non potes. Sed erroris tui causam video, vnum omnium rerum tenorem esse censentis, quem tamen Plato ille tuus diuersissimis ideis separatum distare, memoriæ prodidit. An tu negotiorum item multiformem catenatamque seriem vnius modo generis arbitrare. Qualē igitur inuehis nobis Philosophiam? cum tamen aliud sit forum, aliud templum, aliud cœnaculū, aliud Musæum. Obsecro te pro libello semper virginis canticum iudici dabis? A precibus igitur, quibus statim horis dant operam sacerdotes, nunquam, ac ne cibum capiētes quidē, abstinēbimus? Quas tamen preces tu, quantū in te fuit, sustulisti. Annon obsecro dormis aliquādo tu? Si igitur & natura tempus aliud atq; aliud postulat: si viuendi institutum diuersas exigit actiones: si aliquando Deum precari, aliās nauigare, nōnunquam militare, interdum etiam cibo refici oportet: si ne cælestia quidem vno contextu ducuntur, videmus, quām sint iniqua tua postulata, quām non æquum petas. Tollite equorum vsum, tollite bouum labores, reijcite hortorum recessuūque amœnitates, quibus recreati fortiores sumus. Ea enim tota diuorum imagines non sunt. Quanto perfectiūs in corde suo Paulus, Dominum suum nostrūque habebat nulla vetustate corruptibilem, nulla litura delebilem, nullis obnoxium vitijs parietum, nulla scabrum rubigine metallorum: quem nos eo modo imitari maluimus, quām sacras imagines, suasu tuo de templis sublata, etiam ridiculis in locis prostitutas habere. Græcorum Philosophiam præ Philosophia Christi somnium tradit. Si hanc illi præfers, si præstantiorem arbitraris: id vero nos minimè negamus. An nondum quicquam quod velis, tibi conficitur? Nam vt duplex Philosophia Christi est, ita & altera. Est enim qua cognoscimus: est quæ in moribus consistit. Quid igitur *Decem præceptis* continetur, quod *Ethicorum* libris non complexus sit Aristoteles? Quam naturæ legem Romanis Paulus præscribit, quos tu Philosophi illius libros, ab hac abhorrentes allegabis? *Nicomachiósne*? an *ad Alexandrum*? an *Políticos*? an *Oeconomicos*? an quæ Xenophon simili inscriptione

prodidit? an quæ in *Cyri institutione*? an quæ in sua *Rep.* Plato? in sua item Cicero? an eum quem Panætius nunquam satis laudatum libellum edidit? Ab illo ipso Cicerone pari quidem cura, sed exactiori disciplina retractatum, quæ alio atque alio tempore diuersis tradita linguis, ac non vna conscripta ratione, ab vno tamen naturæ fonte manasse, cumque ipsa vsque ad hodiernam diem creuisse videntur. Quæ verò ad contemplationem pertinent, quanquam etiam multa exactius à nobis cognoscuntur, si vtrunque conuinxerimus Philosophiam, (ope enim nostra nitendum nobis est, qui diuino illo spiritu indigni sumus:) tamen & in ijs quæ scire quidem non possumus, sed quibus habere fidem debemus. Multo præclarius nobiscum agitur, quàm cum ijs, qui tuo exemplo illam, quam *Græcam* vocas Philosophiam, spreuerint. Tanto enim affectu maiore ducimur ad credendum, quanto difficilius nobis persuadetur (& persuadetur tamen) ea facta esse, quæ nescimus qua fieri potuerint ratione. An verò tibi rudis homo tam probus admirator erit primordiorum mundi, qui in Deo motum fortasse, atque inconstantiam crediderit, atque Philosophus qui hoc nequaquam sibi persuaferit? vter firmitus credet, tametsi vterque credet? An paries lapideus ingens quominus ruat, non grandiori pila, aut puluillo, quàm cratitius fulcietur? Et tamen neuter cadet. An quæ sub dio ventis moles impugnatur, nec tamen cedit, tam tibi vili videtur infirmitate, quàm cum ligneum tigillum conferas? parietum obicibus ab eorundem ventorum iniuria subtractum? Numnam igitur tu melius nôsti quæ de Christo tibi dicenda essent sine Græca Philosophia, quàm Scotus, Thomásque? quorum scientiæ tractus totus ab Aristotele ita pēdet, vt plurimum adiumenti nostratibus mysterijs cognoscendis attulisse videantur? Quos tamen tu viros doctos autumas, atque ita doctos, vt etiam Ciceroniana eloquentia insignes atque præstantes prædicâris: quoniam & quæ opus essent, & quomodo esset opus explicarent. Profugit postremo quasi in asylum quopiam, ad miserorum solatia. Multos mortales vixisse, atque

et perperam memoriam sibi condidit cum Epicteto
tempore

in literis multa cum laude versatos esse, qui nusquam Cicero-
niani habiti sunt. Quid aliud serui faciunt? nonne id ipsum inter
se consolantur? alios quoque seruitutem seruasse summo loco
natos: ita multi boni viri sine te eius laudis expertes fuere, quo-
rum aduerso fato te ipsum consolaris. Sed multis iniuriam fecit
fortuna, quæ ante Ciceronem eos in lucem extulerat: alios vo-
luntas praua retraxit: quosdam virum conscientia deterruit:
alios aliud studium præuertit. Quamobrem cum eos malis se-
qui, quàm quos clarior gloria ad id laudis prouexit, atque ita ex
eorum palato totum eloquentiæ gustum probari vis: sequi mi-
hi videris illius Philosophi sententiam, Pyrrhonemne an Ari-
stonem intelligas nihil sanè refert. Is omnia sub incerto statuēs
nihil omnino affirmandum negandumue arbitrabatur, quo-
niam quod mihi dulce videretur, id amaro gustu ægrotantem
infestaret. Quorum pertinaciam Aristoteles ita confudit, ut
cum omnia incerta facerent, hoc ipsum quod asserebant, incer-
tum esse fateri cogerentur. Quam ob causam trahebantur in-
iuri in eiusmodi impedimenta, unde non nisi veritate confessa
possent expediri. Quis tibi dixit vnum aut alterum, qui Cicero-
nem despexit ita ut imitari nollet, ex ea re laudem quæsisse? Ex
alia itaque virtute laudandus fuit, ex huius defectu non fuit.
Sed omnino multo maiore laude fuisse dignum dicemus, si
id quoque eum assequutum videremus. Hos eosdem tamen
immortalitatis nomen obtinuisse dicit: quasi verò rem nouam
affectet ostendere: quasi nomen id immortalitatis non di-
uersis rationibus partum veteres sibi vindicarent. Nam & Phæ-
reclus fabri perpetuum nomen adeptus est: Et Epeus fabri
atque lixæ simul. Vivunt & nefariorum multa nomina. Quot fa-
cinorosi homines antiquæ Comædiæ, Satyrarumque liberta-
te profissi spirant etiam nunc in illis ipsis scriptis, quibus con-
fossi fuerant, tot imperatorum monstra circunferuntur. Omitto
Catilinas, Antonios, Syllas, Marios, Dionysios. Generis
enim luce, aut animi vi cætera vitia non nihil adumbrabantur.
At non defuere, qui audacia scelerum, neque alio fine idem
sibi quæsierint. Fuit & Erostratus quidam qui nobili facino-
re perpetuam memoriam sibi condidit, cum Ephesiæ Dianæ
templo,

templo, quod multarum ciuitatum, magnorum regum augustissimum opus erat, impias admouere manus ausus, etiam incendium molitus est. Sic & Orestæ impietas, Myrrhæ incestus, crudelis Scillæ libido, inter hominum memoriam perdurant. Atque ego hæc non eo animo tracto, ut parem horum gloriam cum bonis viris æquandam censeam, sed ut ostendam tibi, quàm claudis, quàm mancis argumentis semper utaris, qui etiam non Ciceronianis immortalitatem attribuis, quàm non ijs virtutibus tantum, quibus immortales facti sunt, sed vel hoc ipso pertinaciæ vitio, quoniam Ciceroniani esse detrectauerint, eandem immortalitatem acquirere potuerint. Non quoduis viuendi genus vita est. Non quoduis loquendi genus eloquentia est. Non quæuis memoria apud posteritatem immortalitas est, sed ea, quæ omnibus animi, corporis, fortunæ numeris absoluta est vita, ea vita est. Sed quam, tu improbe, insectaris diuitem, pudicam, illustrem eloquentiam, ea eloquentia est. Sed ea memoria cui nemo posterorū obijcere potest, immortalitas est. Quare eorum virorum immortalitati, qui ante ipsum fuerunt, id fato quodam defuisse dicamus, in ijs autem, qui aut cum ipso, aut post ipsum vixere, aut animi aut naturæ vitio desideratum. Quod verò de totius illius ætatis similitudine atque æqualitate in eloquendo scribis, iam tum nos ferre potuissemus (id enim ex teipso non dicis) si de tuo nihil addidisses, sed doctissimorum virorum vetus receptumq; iudicium cum repetisses, insulso deliramento inquinasti. *Vt non magis, inquis, conueniat dicere Cælium Ciceronianum quàm Ciceronem Cælianum*, vbi quàm tibi ipsi impedimento sis, quàm te implicâris, facile ostendam. Tu enim neminem fuisse vnquam, aut esse posse dicebas, qui Ciceronianus meritò agnosceretur. At tantum abest, ut hoc probes, ut quod maius est, etiam ipsum Ciceronem toto genere superatum prædices. Qua nanque ratione Ciceronis eloquentiam nequaquam imitabilem dices? cum tamen Cælij eloquentiam statues superiorem, quam nihilominus Cicero sit assecutus. Quid enim aliud est dicere Ciceronem Cælianum, quàm Cælij eloquentiam sequi? Videtis, OPTIMI ADOLESCENTES, veterum Philosophorum sententiam veram

esse, mendaciorum cuspidem, quoniam obliqua sint, in sese recurrere. Quamobrem cum ex multis fictis, atque falsis ad maledicendum sese accommodasset, suis ipse laqueis irretitus est: qui si firmi sunt, necesse est ibi eum perpetuo contineri, sin infirmi, desperandum iam ipsi, quo nos pacto irretitos velit. Aliquando enim Ciceronem imitandum statuit, sed non totum, aliqua modo penitus reijcit, interdum ex ipso, atque alijs pariter præstantissimam quanque virtutem delibandam monet: alibi ne ad vnum quidem Ciceronem imitandum totam ætatem satis esse dicit: aliàs totam tollit imitationem. Quam insaniam multis repetitam locis putida postremo similitudine inculcauit. *Probum, inquit, virum deformem apposita persona pulchrum videri nunquam affectasse. Idipsum ad imitatores pertinere, qui suo defraudato genio alienæ indolis, ad quam sese componant, serui fiunt.* O inepte, scisne tribus bonis vitæ nostræ comoda contineri, animi, corporis, & fortunæ? Si igitur ita fieri posset, ut pulchritudinis quoque potiundæ copia fieret, optimo illi deformi viro, tunc eum detrectaturum sperasti? Nunc vero quod fieri nequeat, ne pulcher quidem videri volet. At multo maius vitium contrà videbitur, si quis probus vir pulcher, apposita deformi persona deformitatem mentiatur. Quod malum tua ex oratione OPTIMORVM ADOLESCENTVM animis inuehetur. Quos animos, cum pulcherrimos, aptissimósque ad omnem omnium virtutum modum à natura nacti sint, iam quantum impietatis est, imposita illius infantiae, quam nobis incubantem vis, persona: deformitatem tanquam putrem crustam aureo parieti inducere? Quare non id eueniet monstrum, quod tu scribis. Debere igitur aliquem totam corporis faciem cum alio commutandam expetere. Non enim eorum quæ fieri nequeunt (Dico autem tibi hæc qui Aristotelem non legisti) optio esse potest. Corporis igitur speciem nemo est qui cum mentis compos commutare velit. Affectus autem ipsi, moderatus incessus, compositæ munditiæ, oris habitus pudicus, oculorum sanus obtutus, quæ nullo damno vtiliter, atque honeste parari queunt, non contemnentur. Hæc sunt, OPTIMI ADOLESCENTES, quæ tam prolixa, tam tædiosa oratione ut vos

detinerem, effecerunt. Sed id aduersarij euenit importunitate, qui cū infelicissimis quibusdam vagetur argumentis, eadem repetat, diuersa inculcet, pugnantia dicat, multa vana fingat, multa calumniatus sit, multa impudenter obiectauerit, nescit sese expedire, quasi furiarum scenis agitetur. Tu, Erasme, cū tollendam omnem Ciceronis imitationem decreuisses, quare non ita institisti, vt idem semper diceres? Si eius calumniæ poenitebat, quam inconstantissimè toties retractas, quare eam aggressus es? aut quare non destitisti? aut quare tam nihili M. Tullius tibi videtur? Si enim Cæsaris iocis cedit, quoniam moderatus in oratione fuit: si vi Demosthenis superatur, quoniam dulciore lapsu attentos animos auditorum fallit: Bruti breuitate inferior est, quoniam ditissima copia, atque vbere vena fertur: Pollionis seueritate minor dicitur, quoniam ciuili condimento suam comptiorem orationem esse voluit: si non est vir bonus quoniam se fecisse dicat, quod in Historijs de ipso scriptum est: si nulla memoria est cui exciderit *Aiacis* nomen: si solœcismum admisit eiusmodi, qualem pro Latina eloquutione omnia sæcula comprobârunt: si alienos versus inseruit, quod Lucianus tuus, quod Plato, quod Aristoteles fecere, quod præcipit Quintilianus, quod tu ipse factitasti: si suos horridius finxit, post vrbs Romæ primordia, quicquid interea Poëtarum fuit imitatus: si te vno omnium hominum vnus minor est, iam is profecto est nullus. At tu contrà si nequam homo es, si maledicentissimus, si falsa, ficta, vana pro veris, certis, receptis obiecisti: Si toties inter sese pugnantia dixisti: si totam imitationem, vt, aut cælitus eloquentiam votis expetere, aut nullam habere cogamur, sustulisti: Si eos quos nunquam videras, ei homini, qui de te optimè erat meritum, præposuisti: si eum quem parentem tuum appellas, cuius te sobolem scriptis tuis aduersus te exantibus profiteris, iugulasti, extinxisti: Qualem te hominem esse, qui non de illo iudices, sed cum illo conferaris, arbitremur: Ille ortus sui, vt inde exordiar, signa atque portenta præuia habuit, quod iidem ij, qui Consulibus consilia in rempublicam directuri erant, iam inde futuræ magnitudinis speciem

portendebant. Te nascituro quæ signa edita sunt? quæ Erynnēs, quæ nocturnæ canes, quæ furia aërem obtenebrârunt? Ille Marfico bello sub Sylla in armis fuit, à cuius impotentia, quæ iam grauior videretur, abhorrēs, contulit sese ad ea studia, quæ patriæ salubria fore spectabat, quam tum oppressam gemeret. Tu in ea militia fuisti, quæ cū multo quidem clarior sit, & multo excellentiore duce, atque imperatore CHRISTO splendet, tanto minus te desertorem recipere debuit Italia, vnum hoc merita crimen quod obijceres, cū te infrequentem, atque fugitium tuis signis, atque repositis claustris non redderet. Ille conterrita Roma contra Syllam dicere pro Roscio Amerino vnus præstitit, quod tanta ciuitas rerum domina pertimescebat. Tu contra eandem ciuitatem, eam quæ omnibus sæculis miraculo fuit, eloquentiam lacerare voluisti. Illo orante Apollonius Græcæ facundia sua tempestate facile princeps Græcorum gloriam ex eloquentia, ipsius Ciceronis opera Romanam translata deplorauit. Te incessente maledictis eandem eloquentiæ gloriam post mille quingentos annos à Romano possessam nomine, non alias in regiones transferri, sed ad nihilum redigi deploramus. Illum Apollo interrogantem cuiusmodi virum dictorum gestorūque ducem sequeretur, cuius exemplo magnificè ageret, ab aliorum deterruit imitatione, se ipse vnum vt sequeretur admonuit. Tu eum nobis ducem veritas, ille pro libertate quam vrbi constituerat, pro vrbe quam ciuibz seruârat, inuidiam, atque ex inuidia exilium reportauit, vt ea causa sua patria careret, propter quam causam, vt omnibus bonis patria esset, effecerat. Tu in eadem gloria quam totus Senatus, vniuersa Roma, cuncta Italia restituerat, ne mortuum quidem finis conquiescere. Ille nequaquam exilij fractus calamitate, nequaquam Antonij promissis delinitus, nullo modo imminentis sibi fati metu conterritus, pro ea vrbe mori maluit, pro qua pari causa morti antea sese obiecerat, vt à cæterorum cervicibus mortem propulsaret. Ille parens patriæ dictus, illi togato vni decretæ supplicationes, illi corona ciuica, illi duri Catonis præconia, ille Romani splendoris pater, ab umbratili homine, leui transfuga, periuro desertore, capitis ar-

cessitur. Quare, optimi atque humanissimi doctissimique adolescentes, si semper solidæ gloriæ appetentes, si arrogantiae infensi, inuidiæ inimici, vanitatis hostes fueritis, obsecro, obtestorque per virtutes vestras, eorûmque quorum sedes nunc obtinetis, successores, per spes nunc demum resurgentis eloquentiæ, date operam ut negligentia vestra nequaquam pessum ijsse videatur. Perdenda sunt vobis non audacia modo calumniatoris, sed & huiusce quoque rei exemplum. Eripite felicissimam optimi viri memoriam ex acerbitate maledicentissimi hominis, cuius invidia tam illustris nominis insectatione saturari non potest. In vestra capita inuadet aliquando bestia hæc, si per vos impune in literarum principem debacchari licuerit: neque eum impetum quem aduersus arcem nostram semel cœpit, omittet, quin in cæteros omnes det acriorem. Reijcite hominis intemperantiam, depellite iniuriam, confringite audaciam, abolete nefaria decreta, ut plus nunc vobis debeant vno seruato Cicerone, omnia Latinarum literarum studia, quàm ipsi deberent Ciceroni, qui cum se ab impuro homine iam morte affectus defendere non possit, sese suamque ipse eloquentiam vestrum fidei, in quibus spesque opesque omnium bonarum literarum sitæ sunt, benignitate, atque humanitate vestra fretus, ac fidens commendat.

F I N I S.

Menda Typographica sic eluc.

P. 32. l. 33. *insane*. p. 33. l. 27. *ij Attici*. p. 37. l. 12. sic lege hocce character. At Cicero consulatum iactat? p. 39. l. 9. *ascribere*. l. 14. *potestatem*. l. 26. *Ciceronem*. p. 44. l. 2. *inventionem*. p. 49. l. 9. *atqui*. p. 56. l. 3. *nihil*.

fides commendat.
 tatum hic sine benignitate, acque humanitate vestra factus, ac
 istum fides, in quibus quodque omnium bonorum in-
 stus descendere non possit, tunc istumque ipse claudens non ve-
 berat Ciceroni, qui cum se ab impio homine iam morte an-
 te Cicerone omnia I. acinarum litterarum studia, quam ipse de-
 abolere actus decesset, ut plus nunc vobis debeat, vno totum
 incompensatum, decessit in istam, constituit adiacentem,
 omittet, quia in excelsis omnes de actionem Reipublice hominis
 cum impetum quem aduersus arcem nostram semel coepit,
 impio in litterarum principem debarbarum licuit: neque
 potest. In vestra capite inuadet aduersus decessit, si per vos
 res, cum istis cum illis nominis istatione faceret non
 opem, vni memoriam ex archetypis, in archetypis non
 re, sed & huiusmodi quodque rei exemplum. Enipit felicissimum
 decessit. Peribenda sunt vobis non aduersus modo calumnias
 dare operam, ut negligenter vestra nequidquam bellum ipse vi-
 sis, facillime, per ipse nunc istumque istationis claudens
 que per istumque vestra, nequidquam decessit nunc oblat-
 tent, inuadet inuadet, vni in istis, oblecto, oblecto, in-
 locentur, si istumque istationis claudens, si istumque in-
 cessit. Quare operam aduersus istumque istationis claudens, si

FINIS.

Mendel Typographica Inc. Inc.

Cicronem. p. 44. l. 2. inuentionem. p. 49. l. 9. argui. p. 50. l. 3. nihil.
 Etc. At Cicero consilium iactat. p. 39. l. 9. ascribere. l. 14. potestatem. l. 20.
 T. 32. l. 33. insane. p. 33. l. 27. ij. utitur. p. 37. l. 12. sic lege hocce chara-

Scaliger, Julius Caesar, 1484-1558

<<Jul. Caes. Scaligeri>> Adversus Desid. Erasmus orationes duae,
eloquentiae Romanae vindices

Bd.: [2]. Oratio 1. - 1620. - 69 S. : Ill.

Tolosa 1620

4 A.lat.b. 243 m-1/4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10217764-7